

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

Janja Legen

KAKOVOST ODNOSOV V DRUŽINI

Magistrsko delo

LJUBLJANA, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

Janja Legen

Kakovost odnosov v družini

Magistrsko delo

Mentor:

doc. dr. Milko Poštrak

Študijski program:

Socialno delo z družino

LJUBLJANA, 2017

Hvala mentorju, doc. dr. Milku Poštraku za pomoč, strokovno podporo in potrpežljivost med nastajanjem magistrskega dela.

Hvala sodelavkam in vsem, ki so mi stali ob strani v času študija.

Hvala mami, ki vedno verjame vame.

Hvala možu Sašu, sinovom Niku, Lanu in Timu – to pot sem prehodila tudi zaradi vas in z vami!

*To, kar človek doživlja v mladih letih,
kar se kali skozi otroško dušo,
to ostane odločilno pri odraslem,
iz tega rastejo nagibi, dejanja.
Če se ti v mladih letih do česarkoli
vsadi ljubezen ali pa sovraštvo v srce,
to ostane in se pozneje v taki ali drugi
obliki pokaže.*

Prežihov Voranc

Univerza v Ljubljani

IZJAVA

Spodaj podpisani/-a **Janja Legen**, študent-ka drugostopenjskega študija Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani, z vpisno številko **06980092**, s svojim podpisom izjavljam, da sem avtor/-ica magistrskega dela z naslovom:
» **Kakovost odnosov v družini** «.

S svojim podpisom zagotavljam:

- da je predloženo magistrsko delo rezultat mojega samostojnega raziskovalnega dela ter da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev citirana in navedena v seznamu virov, ki je sestavni del predloženega magistrskega dela;
- da se zavedam, da je plagiatstvo, ne glede na obliko in način predstavljanja tujega avtorskega dela kot svojega, v nasprotju z akademsko etiko in s pričakovanimi moralnimi prepričanji ter pomeni hujšo kršitev pravil in predpisov, ki urejajo to področje, kot tudi posledic, ki jih ima takšno dejanje za predloženo delo in z njim povezani status;
- da sem seznanjen/-a z določili Pravilnika o študiju na programih druge stopnje;
- da je predloženo pisno delo identično elektronski verziji istega dela;
- da v skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 16/07, 68/08 in 110/13) dovoljujem, da se zgoraj navedeno magistrsko delo objavi v digitalni zbirki eGradiva in repozitoriju UL.

V Ljubljani, 8.5.2017

Podpis avtorja/-ice:

S svojim podpisom:

- dovoljujem knjižnici Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani uporabo svojega rojstnega datuma za namen obdelave magistrskega dela v sistemu COBISS;
- soglašam z objavo svojega magistrskega dela na svetovnem spletu;

V Ljubljani, 8.5.2017

Podpis avtorja/-ice:

POVZETEK:

Veliko je že bilo napisanega o družinah, njihovih odnosih, vendar vseeno želim raziskati, kako se vzorci iz primarne družine odražajo v naši odraslosti in kako vse skupaj vpliva na kakovost odnosov v družini.

Družina je za človeka ena najpomembnejših oblik skupnosti; v njej otrok pridobiva svoje prve izkušnje z drugimi ljudmi. Tu se posameznik razvija biološko, socialno, duhovno in psihološko. Družinsko okolje in njegovi vplivi so ravno zaradi tega glavni dejavnik socializacije in osebnostnega razvoja. Družina naj bi bil prostor, kjer vsak od nas razvija svojo lastno osebnost, prostor brezpogojnega sprejemanja, zadovoljevanja potreb, učenja in zavetja. Vsak izmed družinskih članov ima svoje mesto v družini in ob njeni podpori je pomembno, da vsak to svoje mesto najde.

Pridobljena spoznanja mi bodo koristila pri delu z otroki in z uporabnicami, ki pridejo po pomoč. Rezultati nam bodo pokazali, kje je možno še kaj narediti, soustvarjati, kako zakoreninjeni so vzorci vzgajanja in kje so možni dogovori in spremembe.

Empirični del moje magistrske naloge je kvantitativna raziskava, saj sem uporabila podatke, pridobljene s pomočjo spletne ankete 1KA. Z magistrsko nalogo želim raziskati, kako določeni dejavniki – med njimi bi še posebej izpostavila osebnost posameznika, matično in primarno družino, pravila, stile vzgoje, komunikacijo, konflikte in načine, kako razrešujemo svoje težave – vplivajo na odnose med družinskimi člani. Opozoriti želim na to, da je za kakovostne odnose potrebno medsebojno sodelovanje, soustvarjanje, dogovarjanje in spoštovanje.

Postavila sem si štiri hipoteze. Prvo (*večji dohodek ni pogoj za kakovostne medsebojne odnose v družini*) sem potrdila, saj med anketiranci z nižjim oziroma višjim dohodkom in njihovim zadovoljstvom v družini ni večjih odstopanj. Drugo hipotezo (*predvidevam, da v razširjenih družinah velikokrat odločajo drugi, predvsem stari starši*) sem na podlagi zbranih podatkov ovrgla, saj je le v enem primeru v razširjenih družinah odločal eden od starih staršev. Tretjo hipotezo (*pomembno je, da se v družini uspešno pogajajo in rešujejo težave na način iskanja za vse člane družine sprejemljivih rešitev*) sem potrdila. Vsi člani morajo biti zmagovalci, soudeleženci v problemu in eksperti iz izkušenj, kot bi rekli v jeziku socialnega dela. Četrta hipoteza (*nerešeni konflikti v družini negativno vplivajo na odnose v družini*) je tudi potrjena. Nerešeni konflikti namreč velikokrat pripeljejo do dodatnih težav, do hujših motenj delovanja posameznih članov v družini, velikokrat vodijo v nasilje in v razpad družine.

Ključne besede: družina, vloge, vzgojni stili, komunikacija, glas otroka, konflikti

ABSTRACT: THE QUALITY OF RELATIONSHIPS BETWEEN FAMILY MEMBERS

Even though much has been discussed about families and relationships between family members, the thesis nevertheless strives to explore how nuclear family patterns are reflected in our adult life and how they affect the quality of relationships between family members.

The family is an essential social group in one's life. It is where children gain their first experience with other people and where they develop biologically, socially, spiritually and psychologically. This is why the family environment and its influences are considered the main factor of socialization and personal development. The family is a place to develop our personalities, satisfy our needs, seek shelter and learn. It is also a place of unconditional acceptance. Each family member has their own role in the family, and it is the family's task to help each member discover their role.

The findings of this thesis will be used in my work with children and people who come to me to seek help. The results will indicate potential areas of improvement and co-creation, they will demonstrate the effects of parenting styles and highlight possible agreements and changes.

The empirical part of the Master's thesis features a quantitative research, which uses data acquired through the online survey 1KA. The Master's thesis aims to explore how certain factors – particularly personality, biological family and nuclear family, rules, parenting styles, communication, conflicts and manners of solving problems – affect the relationships between family members. The thesis strives to highlight that quality relationships require mutual cooperation, co-creation, discussions and respect.

It proposes four hypotheses. The first hypothesis (*quality relationships between family members are not conditioned by a higher income*) was confirmed because the satisfaction in the family did not differ greatly between interviewees with lower and higher incomes. The second hypothesis (*the decision-making in extended families is the domain of other family members, mainly the grandparents*) was rejected on the basis of the gathered data. Only in one case of an extended family, a grandparent made the decisions. The third hypothesis (*successful negotiations and finding solutions which benefit all family members are essential*) was confirmed. All members need to be winners, participants in a problem and experts from experience, as it is highlighted in the field of social work. The fourth hypothesis (*unresolved conflicts in the family have a negative effect on the relationships between family members*) was also confirmed. Unresolved conflicts frequently lead to additional problems, they severely interfere with the activities of the family members, cause violence and the dissolution of the family.

Keywords: family, roles, parenting styles, communication, the child's voice, conflicts.

1	Vsebina	
1	UVOD	9
2	DRUŽINA.....	9
2.1.1	Vrste sodobnih družin.....	11
2.1.2	Družina in družinsko življenje.....	12
2.1.3	Družinske potrebe.....	13
2.2	VLOGE V DRUŽINI.....	16
2.2.1	Tipi družin glede na meje (pravila) po Kantor in Lehr (1976):.....	20
2.3	KOMUNIKACIJA.....	28
2.3.1	Elementi komunikacije	30
2.4	GLAS OTROKA	35
2.5	KONFLIKTI	36
2.6	KAKOVOST DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA.....	38
2.7	DRUŽBA BLAGINJE IN SOCIALNA DRŽAVA	42
3	METODOLOGIJA.....	44
3.1	Vrsta raziskave.....	44
3.2	Merski instrumenti in viri podatkov	47
3.3	Populacija in vzorčenje	47
3.4	Zbiranje podatkov	47
3.5	Obdelava in analiza podatkov	47
4	REZULTATI IN RAZPRAVA	48
5	SKLEPI	67
6	PREDLOGI	69
7	SEZNAM VIROV	70
8	PRILOGE.....	73

Kazalo slik:

Slika 1: Razdelan model interakcij glede na ego stanja	32
--	----

Kazalo grafov:

Graf 1: Spol anketirancev v odstotkih	48
Graf 2: Starost anketirancev	48
Graf 3: Izobrazba	49
Graf 4: Izobrazba po spolu	50
Graf 5: Status anketiranca.....	50
Graf 6: Status partnerja.....	51
Graf 7: Zakonski stan	51
Graf 8: Oblika primarne družine	52
Graf 9: Oblika sekundarne družine.....	52
Graf 10: Število otrok	53
Graf 11: Prihodek družine	53
Graf 12: Odločanje v primarni družini	54
Graf 13: Zadovoljstvo z odnosi v primarni družini	56
Graf 14: Zadovoljstvo z odnosi glede na spol anketiranca.....	56
Graf 15: Prisotnost nerešenih konfliktov v družini	57
Graf 16: Pogostost kreganja s starši	57
Graf 17: Mamine reakcije pri prepiru.....	58
Graf 18: Očetove reakcije pri prepiru.....	59
Graf 19: Odločanje v sekundarni družini	60
Graf 20: Starša sta se pri vzgoji dogovarjala in upoštevala drug drugega	61
Graf 21: V družini se učinkovito pogajamo – rešujemo težave na način iskanja za vse sprejemljivih rešitev	61
Graf 22: V družini se odprto in sproščeno pogovarjamo.....	62
Graf 23: Prislunemo drug drugemu	62
Graf 24: Zadovoljstvo v sekundarnih družinah	63
Graf 25: Prisotnost nerešenih konfliktov	63
Graf 26: Pogostost kreganja pred otroki.....	64
Graf 27: Reakcije pri prepiru.....	64
Graf 28: Reakcije pri prepiru glede na spol.....	65

Graf 29: Partnerjeve reakcije pri prepiru	66
Graf 30: Reakcije partnerjev pri prepiru glede na spol	67

Kazalo tabel:

Tabela 1: Doživljanje odnosov v primarni družini	55
--	----

1 UVOD

Rodi se nam otrok in naša naloga je, da to malo nebogljen osebno zaščitimo, jo varujemo in imamo radi. Začne se družinsko življenje. Prebirati začnemo knjige, brskati po spletnih straneh, kako vzgajati otroka. Vedno znova se znajdemo v dvomih, ali smo prav ravnali, kaj bi lahko storili drugače. Velikokrat v odnosu do svojih otrok naletimo na težave in vprašanja, kako se s temi težavami soočiti. Mislim, da vsak sam svojega otroka najbolje pozna in ve, kako ga je potrebno vzgajati. Kasneje pa se ta vzgoja razširi na vzgojo življenja, na vzgojo vrednot v življenju. Želimo le, da bi bili naši otroci srečni in da bi uspeli na vseh področjih svojega življenja.

2 DRUŽINA

2.1 Definicija družine

Ob iskanju definicije družine sem naletela na veliko število različnih definicij. Odločila sem se, da bom izpostavila naslednje:

Sociološka definicija po Renner (Renner et al. 2006: 16) pravi, da je družina skupina oseb, ki živijo v skupnem gospodinjstvu in jo sestavljajo vsaj en otrok in vsaj en odrasli. Med seboj so povezani z zakonsko zvezo ali kohabitacijo in s starševskim razmerjem. Družina je skupnost, za katero je značilna povezanost, komunikacija in odvisnost. Lahko jo obravnavamo tudi kot družbeno institucijo, saj ima izjemno pomembne funkcije za družbo, za njen obstoj, nadaljevanje in stabilnost. Statistično je lahko družina tudi par brez otrok, par z enim ali več otroki ali eden izmed staršev z enim ali več otroki. Pri tem ni pomembna starost otrok; bistveno je le, da otrok še nima svoje družine.

Definicija družine po OZN pa pravi, da družino sestavljajo vsaj en odrasel človek ali skupina ljudi, ki skrbi za otroka in je tako prepoznana v zakonodajah ali v običajih držav članic (Renner et al. 2006).

Najbolj blizu mi je ta definicija: Družino tvorijo dva ali več posameznikov, ki so v interakciji, imajo skupne motive in cilje; povezujejo jih skupna pravila, norme in vrednote; odnose v njej odraža in določa relativno trajna struktura statusov in vlog, v družini se oblikujeta zanjo značilna struktura moči in način vodenja; izoblikuje se relativno trajna mreža komunikacij ter statusov in vlog posameznih družinskih članov, diferencirajo se vloge

glede na delitev dela, razločijo se čustveni odnosi med člani (Čačinovič Vogrinčič 1998:130–131).

Po Tomorijevi pa: Družina je skupnost na različnih stopnjah razvoja, skupnost, ki skrbi za otroke. Člani družine so povezani na različne načine in so med seboj odvisni. Te povezave in odvisnosti ne izhajajo le iz osnovnih potreb za preživetje, temveč se ves čas sproti razvijajo in dopolnjujejo v čustvenem doživljanju, spoznavnih izkušnjah, oblikovanju socialne podobe in osebne rasti slehernega od družinskih članov (Tomori 1994: 18).

Definicije pojma družine se je treba lotiti sistematično in preudarno, saj je potrebno vključiti vse tipe družin, pri tem pa paziti, da se bo razlikovala od podobnih pojmov, kot je npr. gospodinjstvo.

Definicija družine mora biti:

- razlikovalna (distinktivna), kar pomeni, da bo zajemala tiste bistvene dimenzije, ki družine konstituirajo in hkrati razločujejo od podobnih oblik vsakdanjega življenja ljudi, kot so gospodinjstvo ali partnerstvo;
- inkluzivna (nediskriminatorna), ki bo zajela vse tiste oblike in načine družinskega življenja, ki se realno pojavljajo, ter med njimi ne bo razlikovala na podlagi ideoloških sodb (npr. družine istospolnih partnerjev, ki so le izjemoma priznanje kot legitimna in legalna družinska oblika);
- operativna (socialnopolitično, statistično in raziskovalno operacionalna), ki bo torej učinkovita, tako da jo bo mogoče uporabljati v državnoadministrativnem in raziskovalno informacijskem delu (Rener 2006: 15).

»Naloga družine je, da na svoj, poseben, edinstven način obvlada neskončno raznolikost razlik med posamezniki in ustvari sistem oz. skupino, ki bo omogočila srečanja, soočenja in odgovornost« (Čačinovič Vogrinčič 1998 :10).

Naloga vsake družine je torej usposabljanje posameznika, da vzpostavi in vzdržuje dialog s seboj, z drugimi člani družine in z družbo. Otroku je potrebno omogočiti, da v družini dobi izkušnje za orientacijo, trdnost in stabilnost v svetu, v katerem je te lastnosti vse težje izkusiti in posredovati.

Otroci potrebujejo ob sebi odrasle ljudi, ki jim bodo v oporo, ki jih bodo sprejemali takšne, kakršni so, jih bodo spoštovali in naučili spoštovati sebe in druge ter jih naučili, kako živeti

med drugimi ljudmi in z njimi. »S svojim zgledom jim pomagamo graditi ustrezen odnos do soljudi, živali, narave in stvari« (Milivojević et al. 2008: 6).

2.1.1 Vrste sodobnih družin

1. Jedrna ali nuklearna družina

- je dvogeneracijska;
- sestavljajo jo starši in otroci (biološki ali posvojeni);
- družina orientacije (je družina, v kateri smo se rodili – imamo vlogo otroka);
- družina prokreacije (je družina, ki si jo sami ustvarimo – imamo vlogo enega od staršev, moža/žene);
- delitev: družina obeh staršev in otrok, enostarševske družine in posvojiteljske družine.

2. Razširjena družina

- je družina, ki vključuje več kot dve generaciji in je pomembna ekonomska skupnost
- njeni člani pričakujejo pomoč in emocionalno podporo;
- je bolj trajna in stabilna, saj se neprestano obnavlja.

3. Modificirano razširjena družina

- sestavljajo jo sorodstveno povezane jedrne družine;
- ne živijo s sorodniki, vendar imaš z njimi pogoste stike.

4. Velika družina

- sestavlja jo več jedrnih družin, ki živijo v skupnem družinskem gospodinjstvu;
- lahko je razširjena vertikalno (dedek, starši, otroci) ali horizontalno (starši, otroci, tete, strici, sestrice, bratranci).

5. Enostarševska družina

- v njej živi z otrokom le eden od staršev že od nastanka družine;
- lahko pa je posledica smrti, odhoda enega od staršev ali razveze zakonske zveze.

6. Reorganizirana družina

- je družina, v kateri je vsaj eden od staršev že prej imel lastno družino;
- v družini je vsaj eden od staršev socialni in ne biološki član;
- mednje prištevamo dopolnjene družine, komunske oblike družinskega bivanja in reorganizirane družine istospolnih partnerjev.

Rener opisuje različne tipe družin glede na obliko in velikost. Jedrna družina je zakonski par z otroki. Razširjena družina je večgeneracijska; poleg staršev z otroki živijo v njej še kakšni

drugi sorodniki, najpogosteje stari starši. V zadnjem času narašča število enostarševskih družin, v katerih je le eden od staršev in vsaj en otrok, ter reorganiziranih družin, kamor sodijo sestavljene družine, komune in družine istospolnih partnerjev. Sestavljene družine so tiste, v katerih sta si mati ali oče po ločitvi poiskala novega partnerja in si ustvarila novo družino. K družinam štejemo tudi skupnosti, kjer partnerja nista poročena. (Rener et al. 2006).

2.1.2 Družina in družinsko življenje

Pri delu z družinami je zelo pomembno poznati razliko med pojmom družina in družinsko življenje. Švab (2001) pojasnjuje, da v sociološki interpretaciji termin družina označuje le strukturne in formalne dimenzije, kar je zgolj en vidik družinskega življenja, zanemarljivo pa veliko drugih. Termin družinskega življenja pa že pomensko implicira večjo družbeno kompleksnost, predvsem spremenljivost, dinamičnost in kompleksnost komunikacij. Švab (2001) raje kot o družini govori o družinskem življenju in skuša poudariti dinamičnost tega življenja, nestabilnost, spremenljivost, ki ne poteka samo na relaciji med družino in državo, ampak tudi znotraj prijateljskih in sorodstvenih odnosov. K razločevanju med tema pojmomoma nas pripelje tudi samo spreminjanje družinskega življenja, natančneje proces družinske pluralizacije. »Ta fenomen se dogaja na več ravneh, od tega predvsem na dveh osnovnih, in sicer pluralizacija družinskih oblik in pluralizacija družinskih načinov življenja. V tej luči termin družina zajema le obliko in s tem samo en segment, pomensko pa ne more zaobseči celotnega družinskega življenja niti glede dinamike oziroma glede na njene organiziranosti niti načinov življenja« (Švab 2001:45).

»Spremenila se je družina, spremenilo se je družinsko življenje. Ko govorimo o družinah, moramo imeti v mislih vso raznolikost družinskih oblik. Vse so v procesu usklajevanja enakovredni in enakopravni sogovorniki, vsaka mora imeti možnost, da s svojimi potrebami vstopi v procese dogovarjanja« (Čačinovič Vogrinčič 2014:8).

2.1.2.1 Spreminjanje družinskega življenja

(povzeto po Rener, T. et al. 2006)

Poglavitni globalni trendi, ki vplivajo na spreminjanje družinskega življenja, so:

- manjši vpliv sorodstvenih skupin; manj je sorodstveno dogovorjenih porok;
- svobodna izbira partnerjev;
- večja spolna svoboda; družbe manj omejujejo spolno vedenje ljudi;

- otrokove pravice se čedalje bolj priznavajo;
- vedno večje pravice žensk.

V družinskem življenju v Evropi so najbolj opazne naslednje spremembe:

- raznovrstnost družinskih oblik in načina življenja;
- formalizirana zakonska zveza izgublja svoj status in pomen – čedalje več zunajzakonskih zvez;
- narašča:
 - število razvez zakonske zveze,
 - število enostarševskih družin,
 - število reorganiziranih družin;
- spremenjen družinski potek; podaljšuje se:
 - obdobje prehoda iz družine staršev v lastno družino (dolga LAT-faza, pozen prehod v starševstvo), na kar vpliva dolga doba šolanja, slabe možnosti zaposlitve, finančne zadrege, lagodno življenje mladih;
 - sklepno obdobje družinskega življenjskega poteka; podaljšuje se obdobje praznega gnezda, ko morata starajoča se partnerja na novo urediti svoje družinsko življenje, ki se ne vrti več okoli otrok.

V sodobnem svetu družina izgublja pomen ekonomske skupnosti in vse bolj postaja socialno-emotivna skupnost. Zanja je značilno slabljenje avtoritete staršev in jačanje avtoritete mladih (Ule, Kuhar 2003). Gre za novo podobo družinskih razmer, v katerih starši lahko »povabijo otroka, da deli življenje z njimi« (von Braunmühl v: Čačinovič Vogrinčič 1998: 238) in mu omogočajo neodvisnost ter sposobnost za konflikt.

2.1.3 Družinske potrebe

Družina je ena najpomembnejših oblik v življenju, kjer otrok pridobiva prve izkušnje z drugimi ljudmi. Posameznik se v družini razvija biološko, socialno, duhovno in psihološko. Družinsko okolje in družinski vplivi so ravno zaradi tega glavni dejavnik socializacije in osebne razvoja. Družina je prostor, kjer vsak od nas razvija svojo lastno osebnost, prostor brezpogojnega sprejemanja, zadovoljevanja potreb, učenja, zavetja. Vsak izmed družinskih članov ima v njej svoje mesto; ob podpori družine je pomembno, da otrok to svoje mesto najde.

Gabi Čačinovič Vogrinčič (2014) je po Chaumbardu de Lauwu izpostavila dve skupini potreb, ki so pomembne za obstoj in rast družin. V prvi skupini so za obstoj nujne potrebe: potrebe po materialni osnovi, potrebe po prostoru za skupno življenje, potrebe po času za skupno življenje in potrebe po varnosti. V drugo je Chaumbard uvrstil potrebe, pomembne za rast družine. »To so potrebe po tem, da se vedno znova vzpostavi skladnost med člani, potrebe po demokratičnih odnosih, potrebe po komuniciranju, potrebe po socialnih stikih in upoštevanosti v življenjskem okolju in potrebe po izobrazbi in obveščenosti« (Čačinovič Vogrinčič 2014: 8).

Starši se razlikujemo po tem, koliko prepoznavanja lastnih potreb, konfliktov in tesnob tvegamo v odnosu do otroka.

»Posameznik si mora v družini zagotoviti zadovoljevanje dveh temeljnih potreb: potrebe po avtonomiji in potrebe po povezanosti« (Čačinovič Vogrinčič 1998: 10).

2.1.3.1 Pogoji za zadovoljevanje potreb

Avtor Lidz (1971) v Čačinovič Vogrinčič (1998) opredeli tri ključne pogoje za zadovoljevanje potreb:

1. **Koalicija staršev** – »enotnost in povezanost med starši« (Lidz 1971 v: Čačinovič Vogrinčič 1998: 53) je nujno potrebna za zdrav otrokov razvoj. Starša v koaliciji med sabo sodelujeta, se dogovarjata, podpirata in dopolnjujeta. Zaveznitvo med staršema je prisotno samo v diadah, kjer v odnosu obstaja spoštovanje drug drugega in demokracija, kjer ni tekmovanja za otrokovo naklonjenost (Čačinovič Vogrinčič 1998).
Šibka koalicija med staršema je za otrokov razvoj težavna, saj se med otrokom in enim od staršev vzpostavi prikrita koalicija, ki pa ni dovolj močna, da bi drugemu od staršev odvzela moč.
Težava nastane tudi v družinah, kjer ni koalicije med staršema, saj se otrok mora odločiti, na katero stran bo stopil, očetovo ali mamino, kar ga frustrira, navdaja z občutki krivde. Pogosto se dogaja tudi to, da otrok skuša starša povezati oziroma razbiti most med njima (Čačinovič Vogrinčič 1998).
2. **Ohranitev generacijskih razlik** razlaga avtor kot dejstvo, da starši ne smejo postati odvisni od svojih otrok do te mere ali na način, da bi jim otroci zadovoljevali potrebe. To se ne bo zgodilo, če si bosta starša nudila oporo in si zadovoljevala potrebe. Generacija staršev je tista, ki poskrbi za nepreskrbljene otroke, saj jim nudi del sebe.

Otrok za zdrav razvoj potrebuje odvisnost od staršev, da se počuti varnega. Težavno je, kadar mora otrok zadovoljevati potrebe staršev ali enega izmed njih, saj posledično ne zmore oblikovati vloge otroka v družini. Generacijske razlike med starši in otrokom so porušene, starši niso vzor za odraščanje niti za zadovoljevanje potreb (prav tam).

3. **Sprejemanje vloge lastnega spola** – otrok mora med razvojem oblikovati pozitiven odnos do lastnega spola, oblikovati svojo spolno vlogo in prevzeti vzorce ravnanja. Vse to pa lahko naredi le po modelu za odraščanje in identifikacijo. To sta starša, ki sta v koaliciji vzpostavila in oblikovala svoje spolne vloge. Težava nastane, kadar eden izmed staršev razvrednoti svoj spol in se ponižuje (prav tam).

Pomembno je, da zna vsak posameznik prepoznati svoje potrebe, jih ovrednotiti in jih tudi zadovoljiti. Če to dosežemo, se lahko izognemo mnogim težavam, ki izhajajo ravno iz nezadovoljenih potreb.

Gabi Čačinovič (2014) izpostavlja tudi koncept o družinskih potrebah, ki zaradi bistva zadovoljenih potreb prispeva h grajenju podobe družine, njenemu obstoju in rasti.

2.2 VLOGE V DRUŽINI

Vloge v družini se vedno izoblikujejo tako, da prispeva vsak svoj delež k njeni ohranitvi (Čačinovič Vogrinčič 1998).

Poleg delitve po spolu poznamo družbene vloge, deljene glede na starost, družinski položaj, družbeno in politično funkcijo, poklic itd. (Musek 1994). Posameznik ima v družini navadno več kot le eno vlogo.

Vloge znotraj meja družine so lahko zelo spremenljive, saj so tudi prevzete v odnosu z drugimi osebami. Če hočemo prevzeti svojo vlogo, jo moramo tudi razumeti v odnosu z drugimi, in obratno (Constable, Lee 2004 v: Mešl 2007: 301).

Delitev dela in vlog v družini (Rener et al. 2006)

- Asimetrična – segregirana delitev – družinsko življenje je podrejeno volji enega od partnerjev. Tam, kjer prevladuje volja moža, govorimo o patriarhalni asimetrični delitvi vlog.
- Simetrična – integrirana delitev – partnerja si delo in odgovornosti za družinsko življenje enakomerno delita.

Delitev vlog je odvisna od strukture družine, strukture kulturnega okolja in položaja posamezne družine na družbeni lestvici.

»V 50-ih letih 20. stoletja sta se začela prehod od asimetrične v simetrično družino in delitev vlog. Na to vpliva izobrazba, možnost ločitve, družinske mreže niso več trdne, pravice žensk, zaposlenost. Vendar se kljub temu še vedno pojavljajo segregirane vloge v družini. V večini evropskih držav so vloge segregirane (ženske – likanje, pospravljanje itd.), le ukvarjanje z otroki in prostočasne dejavnosti so skupne« (Rener 2003/2004: 6).

»Biološke razlage so bile in so za mnoge tudi danes najbolj prepričljivi argumenti za razlikovanje med moškimi in ženskami. Osnovni izvori neenakosti so v delitvi dela in vrednotenju le-tega. Biološka razlaga utemeljuje spolno delitev dela z vlogami moškega in ženske v reprodukciji človeka. Te vloge dajejo nekakšno »naravno predispozicijo«, ki je sicer lahko kulturno modificirana, kljub temu pa predstavlja osnovno komponento obnašanja. Razlike v delitvi dela med spoloma gre torej iskati v bioevolucijskem procesu, primernem za ohranitev vrste, in v različnem hormonskem funkcioniranju. Vloga ženske v

reprodukcijskem procesu je pozitivno opredeljena z nego in vzgojo otrok ter s skrbjo za odrasle. Medtem je vloga moškega kot preskrbovalca družine, skupaj z njegovo dominacijo na ekonomskem, političnem področju, opredeljena negativno, z njegovo minimalno vlogo v reprodukcijskem procesu in/ali pozitivno zaradi večje fizične moči« (Černigoj – Sadar 1991: 49).

Vloge služijo tudi kot obrambni procesi, ki preprečijo nadaljnje stresne situacije (Čačinovič Vogrinčič 1992).

Vlogo vsakega posameznika določa poleg kulturnih meril, socialnih navad in ekonomske organizacije družine še mnogo splošnih in osebnih dejavnikov. Ključni dejavniki za to, da družinski član prevzame točno določeno vlogo, so razvojno obdobje, osebne značilnosti, duševne in telesne lastnosti, mesto v družini (glede na rojstvo) in potrebe posameznika (Tomori 1994).

»Ženske in moški pridobijo v otroštvu različne izkušnje o samih sebi. Prek opazovanja in identifikacije z materjo razvijejo deklice močan intuitivni občutek za potrebe drugih ljudi. Kmalu se naučijo, da je pogoj za to, da so ljubljene, skrb za druge in emocionalna razpoložljivost. Nasprotno doživljajo dečki takrat, ko se vidijo drugačni od matere, tudi potrebo, da so drugačni od tega, kar se od mater pričakuje« (Zaviršek 1994: 22).

V prvih letih otrok o sebi ne ve veliko in o sebi govori v tretji gramatični osebi. Svoj jaz začenja razumevati, ko začne ločevati sebe od drugih. To ločevanje pa poteka po stopnjah, preko iger in preko objektov:

a) Pripravljalna faza igre

Otrok se najprej igra neorganizirano. V tej fazi potekajo interakcije predvsem z odraslimi na enostaven način, saj se otroci izražajo z neartikuliranimi glasovi, ki pa jih odrasli dekodirajo in otroke vzpodbujajo k verbalni komunikaciji.

b) Faza individualne igre

V fazi individualne igre otroci posnemajo delovanje odraslih v konkretnih situacijah. V glavnem stopajo v interakcijo z osebami, ki so jim blizu, lahko bi rekli, da so z njimi v čustvenem razmerju. Mead (1997) te osebe imenuje »pomembni drugi«. Prva med pomembnimi drugimi je seveda mati. Pomembni drugi so z otrokom v specifičnem odnosu. Otroci se v tej fazi učijo tako, da privzemajo vloge odraslih – se vživljajo v njihove vloge. Na tej stopnji se izoblikuje občutek jaza, saj se otrok zavestno postavi v vlogo drugega, za katerega ve, da ni on.

c) Faza organizirane igre

Otrok v tej fazi spozna, da vloge, ki jih igra niso pomembne le za tiste, ki so z njim v bližnjem čustvenem stiku, temveč tudi za druge, s katerimi prihaja v stik. Tudi drugi imajo od njega neka pričakovanja. Ni več le v čustvenem odnosu, temveč tudi v širšem stiku. Zaveda se, da je pomembno, da izpolni pričakovanja drugih, če z njimi že prihaja v stik. Mead te druge v fazi organizirane igre imenuje »posplošeni drugi«. V tej fazi otrok sprejema pomene in išče potrditve. Uči se različnih tipov komuniciranja v različnih situacijah (Mead 1997).

V družini lahko vidimo moč, ki jo imajo posamezni člani. Ta se kaže z razporeditvijo vlog, v pravicah in možnostih odločanja, različnih prednostih ter v dolžnostih za prilagajanje drugim članom družine. Razporeditev moči predstavlja moč posameznikov in podsistemov. Prav je, da se razporeditev spreminja glede na sestavo in razvojno obdobje družine ter glede na situacijo, v kateri se družina znajde. Kakor je potrebna prava hierarhija, je pomembno zdravo razmerje moči med družinskimi člani, skladno z njihovimi potrebami in fazo, v kateri so. Če ima vsak član družine ravno pravšnjo moč, potem imajo v njej vsi občutek varnosti, razumevanja in vedo, da se lahko zanesejo drug na drugega (Tomori 1994).

Družinski sistem je sestavljen iz delov in deluje po podsistemi. Člani se povezujejo v podsisteme na podlagi generacij (starši, otroci), spola, trenutnih družinskih nalog, čustvenih navezav. Vsak podsistem ima svoje značilnosti, pristojnosti, pravice in odgovornosti. Biti morajo prilagojeni potrebam družine, vlogam ter notranjim in zunanjim zahtevam, spremembam, saj slednje omogoča ohranjanje ravnovesja (Tomori 1994 v: Vebrič, L. 2013: 5).

Starši ustvarijo materialne in duhovne razmere za rast in razvoj otroka. V družini imajo tako poseben položaj, ki jim daje odgovornost in hkrati tudi moč. Iz tega razberemo, da so odnosi v družini hierarhični in da so starši na vrhu hierarhije. Starši, ki so hkrati tudi partnerji, sestavljajo svoj partnerski in starševski podsistem, prav tako pa sestavljajo podsistem otroci.

Glavna poanta Meadovega dela je v razrešitvi problema odnosa med posameznikom in družbo. Preučeval je doživljanja in vedenja posameznega organizma ali sebstva v odvisnosti od skupine, ki ji pripada. Razvil je socialno teorijo duševnosti in jaza, ki temelji na naslednjih tezah (Mead 1997) :

1. simbolna interakcija in komunikacija sta konstitutivni in najpomembnejši del človekovega obnašanja;

2. človekova duševnost izvira iz simbolne interakcije;

3. človekov jaz se oblikuje skozi vloge in perspektive, ki so rezultanta posameznikovih izkušenj v simbolni interakciji.

V knjigi *Um, sebstvo in družba* je zapisal (Mead 1997):

- Um – Mead pravi, da naj bi se ob vsaki kretnji v organizmu pojavilo določeno občutje ali čustvo, prav tako naj bi se isto občutje ali čustvo vzbudilo v organizmu, ki to kretnjo opazuje. Te povezave naj bi bile človeku prirojene in naj bi predstavljale temelj razumevanja med ljudmi.
- Sebstvo je vezni člen med posameznikom kot biološko enoto in družbo kot sistemom medsebojno povezanih posameznikov.
- Družba – po eni strani človeška družba ne bi mogla obstajati brez uma in sebstva, po drugi strani pa ljudje ne bi mogli imeti uma in ne bi bili sebstva, če ne bi že na najnižjih razvojnih stopnjah obstajal socialni proces, ki je omogočil razvoj uma in sebstva.

Meadova teorija sodi med tiste, ki trdijo, da je človekovo delovanje (vključno z zavestnim delovanjem in duševnostjo) produkt socialnih odnosov. Govori o tem, da je človek prej objekt in produkt kot pa subjekt in proizvajalec svoje socialnosti in svoje družbe (Mead 1997). Ta teza je postala ena izmed podlag socialnega konstruktivizma, ki je še vedno zelo prisoten v sodobni socialni filozofiji in psihologiji.

»Skynner mejo definira kot območje na zunanjem robu podsistema, kot točko prehoda, kjer se značilnosti sistema spremenijo. Izredno pomembna funkcija družine je v tem, da posamezniku omogoči, da odkrije svoje meje, da se identificira znotraj teh meja, da se razmeji od drugih podsistemov« (Čačinovič Vogrinčič 1998 :167).

»Starši, ki so si na jasnem o lastnih mejah in identiteti, s tem avtomatično otroku ponujajo odnos, do katerega se lahko jasno opredeli« (Čačinovič Vogrinčič 1998 :167).

Tukaj vidimo, da mora vsak podsistem za doseganje avtonomije in povezanosti hkrati imeti jasne meje. Le jasne meje v družini omogočajo dovolj varnosti za spreminjanje. Ena glavnih dilem pa je ta, kako najti ravnotežje med razvajanjem in strogostjo.

Skynner in Cleese (1994) še dodatno opišeta pomembnost jasnih mej pri odraščanju, saj se z njihovo pomočjo lahko otroci naučijo vsaj treh stvari:

1. najprej se naučijo, kje v družini je njihovo mesto;
2. jasne in razločne meje preprečijo občutek tesnobe, da ne bi vedeli, kje so;
3. jasne meje dajo otroku priložnost, da lahko pod nadzorom staršev izkusi vsa čustva in se jih v varnem okolju nauči obvladati.

2.2.1 Tipi družin glede na meje (pravila) po Kantor in Lehr (1976):

2.2.1.1 Zaprta družina

Vzpostavlja in vzdržuje toga pravila, skladne norme in vrednote ter preprečuje sleherno spremembo. Za zaprto družino je značilno tudi nizko spoštovanje, komunikacija je največkrat nejasna, nedoločena, posredna in zavira osebnostno rast, kar je zelo slabo za odraščajoče otroke. Kot posledica takega ravnanja otroci čedalje manj zaupajo vase in vse bolj potrebujejo za lastno vrednotenje druge (Satir 1995). Starši od otrok pričakujejo in cenijo poslušnost, omejujejo pa njihovo avtonomijo.

2.2.1.2 Poljubna družina

Podpira maksimum možne distance in raznolikost pričakovanj; napetosti in odstopanja so pričakovana (anarhična družina). Pravila so nejasna oziroma jih največkrat ni. Notranja pravila med podsistemi se stalno spreminjajo.

2.2.1.3 Odprta družina

Kombinacija pozitivnega in negativnega feedbacka, spreminjanje je omogočeno, vendar tudi omejeno, da ne bi vodilo do togih pravil ali v anarhijo. Taka družina je najbolj funkcionalna. Bistvo je deliti čustva z vsemi in ne zadrževati čustev zase! Prepri in nestrinjanja so sestavni del družinskega delovanja, a nanje ne gledajo negativno, temveč kot priložnost za boljše sodelovanje in večanje sožitja, ki sledi skupnim dogovorom. Med dogovarjanjem so pozorni na to, da so vsi člani družine slišani in da se predstavi različne poglede na situacijo in/ali težavo (Čačinovič Vogrinčič 1998).

Obdelala sem tipe družin glede na pravila. Sedaj bom na to navezala vzgojne sloge. Starši v odnosu do otrok uporabljajo različne vzgojne sloge, kot so avtorski oz. avtoritarni (odprti tip družine), demokratični oz. avtoritativni stil (zaprti tip družine), popustljivi oz. permisivni stil (poljubni tip družine) in njihove različice. Tukaj bom dodala še kaotični vzgojni stil. V različnih vzgojnih stilih, so v ospredju različna pravila.

Vsak izmed teh stilov ima svoje značilnosti, če pogledamo iz perspektive enega od staršev, ki daje premalo v nasprotju z drugim, ki daje preveč. Avtorski stil je tisti, ki daje premalo,

permisivni tisti, ki daje preveč, avtoritativni stil pa stremlji k temu, da daje ravno prav in je odziven na otrokove potrebe, je spoštljiv in postavlja jasne meje in razmejitve. Kako bomo vzgajali in kateri stil vzgoje bo pri nas prevladoval, je v veliki meri odvisno tudi od tega, kako smo bili sami vzgajani. Vsak od nas bi moral priti do spoznanja, kakšen je njegov stil vzgajanja, in v skladu s tem spoznanjem delovati v svoji družini. Če prepoznamo, da dajemo premalo, ni razloga, zakaj ne bi dali več, in obratno. To od nas staršev zahteva veliko poguma in napora, uspeli pa bomo le v primeru, da se svojih zmot zavedamo in se jih trudimo spremeniti.

- **Avtokratski stil avtoritarni, laissez faire, ukazovalno-neodgovorni stil vodenja**

Eden od odraslih družinskih članov je v vlogi »jaz« (oče, mati ali stari starši). »Jaz« je tisti, katerega »lastnina« so vsi ostali družinski člani. Ta oseba vedno vse ve, zapoveduje ali grozi. Avtoritarni starši spominjajo na patriarhalno vzgojo. Pravila so stroga in rigidna, ne dovoljujejo nobene spontanosti. Starši v tem primeru ne popuščajo, ne pojasnjujejo, zakaj se tako odločajo, niti ne razlagajo pravil, saj so le-ta jasna. Ti starši dajejo malo čustvene topline in bližine (to vedenje in čustveno odmaknjenost opravičujejo z izgovorom, da se otroci ne bi razvadili), hkrati pa kažejo jezo. Otroci, ki živijo pod pritiskom avtoritarne vzgoje, so doma navadno zelo prestrašeni, drugje pa je njihovo vedenje podobno vedenju, ki ga vidijo doma. So občutljivi in konfliktni.

Ukazovalno-neodgovorni stil vodenja (Postrak 2007):

- Izključena je vloga vzgojitelja.
- Med mladostnikom in vzgojiteljem ni dogovora.
- Komunikacija je enosmerna in teče v smeri od vzgojitelja do otroka.
- Ni vzpostavljenega odnosa, ki bi omogočil razgovor.
- Vzgojitelj določi program, da navodila.
- Otrok se ravna po navodilih in programu.
- Otrok mora upoštevati pravila, ki jih je dal vzgojitelj.

- **Permisivni stil, laissez passer, neukazovalni nedogovorni stil vodenja**

Popustljiva vzgoja je druga skrajnost in je diametralno nasprotje avtoritarni. Gre za odnos, kjer je komunikacija neurejena, veliko je nereda in popuščanja. Nikoli ni »glavnega«, ki bi

ustvarjal red. Vlada kaos, velikokrat je otrok v središču vsega dogajanja. Otrok je center družine in slednja se mu v vsem podreja in zadovoljuje pretežno njegove zahteve. Starši otrokom pravil ne sporočajo jasno in ne nadzorujejo njihovega vedenja. Pri popustljivi vzgoji je otroku dovoljeno skoraj vse brez omejitev. Takšni otroci so večkrat sebični, brezobzirni in domišljavi. Ne vedo, kje so meje in tako se v tem svetu večkrat izgubijo. Čigave potrebe so tukaj bolj zadovoljene – potrebe staršev ali potrebe otroka? Velikokrat se pokaže, da je tak vzgojni stil posledica nemoči staršev, da bi postavili jasne razmejitve in meje in iz kaosa ustvariti red. Taki starši se svojih otrok večkrat tudi ustrašijo, zato zavoljo »miru« ne odreagirajo.

Poštrak (2007) ga poimenuje tudi neukazovalni nedogovorni stil vodenja.

- **Avtoritativni stil (demokratični, dogovorni stil vodenja)**

Gre za odnos dvosmerne komunikacije in enakopravnega partnerstva, v katerem je tudi otrok enakopraven. Med člani družine se ustvarja občutek varnosti, ljubljenosti in sprejetosti, kar predstavlja otroku osnovo za oblikovanje pozitivne samopodobe. Pri vzgoji starši upoštevajo tudi mnenje otrok, prisluhnejo njihovim potrebam, hkrati pa se zavedajo, da se ob otroku lahko tudi učijo. Starši sporočila posredujejo jasno in nevsiljivo ter pri njih vztrajajo. Otroka pohvalijo za pozitivno vedenje, ko pa krši pravila, pokažejo nezadovoljstvo in o tem tudi spregovorijo. Avtoritativni starši želijo, da otroci prevzemajo odgovornost za svoja dejanja, ki so jim z razvojno stopnjo dorasli. Demokratični starši si postavljajo vzgojne cilje, hkrati pa stalno preverjajo, ali so s svojimi vzgojnimi metodami in ukrepi tem ciljem res sledili. Vsi člani družine aktivno sodelujejo, načrtujejo in soustvarjajo rešitve. Z vidika socialnega dela vzpostavijo osebni stik in delovni odnos, dogovorijo se o instrumentalni definiciji problema.

- **Kaotični vzgojni stil**

V sodobnih teorijah vzgoje ugotavljajo, da je najbolj neučinkovit in celo škodljiv stil vzgoje. V kaotični vzgoji se pojavlja cel spekter vzgojnih stilov, od avtoritarnega do popustljivega. Pri tem vzgojnem stilu staršev ni prav nobene stalnice, otrok nima nobene prave orientacije, kaj naj bi počel in česa ne. Nekaj, kar je v nekem trenutku dovoljeno, morda celo spodbujano, je lahko že v naslednjem trenutku kaznovano. Včasih tak stil uporabljata starša zaradi različnih težav: zaradi alkoholizma, drog, lastnih nerešenih konfliktov, osebnostne motnje ipd. Otrok poskuša sam najti usmeritve in stalnost, ki je od staršev ne dobi; včasih je to zatekanje v bolezen, umik vase, disocialno vedenje itd.

Vsaka oseba ima svoje osebne značilnosti, vendar mi kot socialni delavci govorimo o življenjskem svetu mladostnika zaradi štirih valov O' Hanlona (Čačinovič Vogrinčič 2009: 11):

1. val temelji na patologiji;
2. val je usmerjen v problem in v reševanje problema;
3. val se usmeri v rešitve in iskanje rešitev;
4. val pa je soustvarjanje rešitev skupaj z mladostnikom, ki je v težavah.

Čačinovič Vogrinčič (1992) pravi, da je potrebno meje v demokratični strukturi moči vedno znova jasno postavljati. Postavlja jih prav vsak družinski član in njihova lastnost je spremenljivost. Meje nastajajo vedno zavestno in znotraj skupine.

Pravila v družini se z odraščanjem otrok neprestano spreminjajo. Ni pa nujno, da se spreminjajo samo zaradi odraščanja otrok. Lahko se spremenijo tudi zaradi izjemnih okoliščin (bolezen katerega izmed družinskih članov, brezposelnost ipd.).

»Če je posameznik odraščal v družini, kjer meje niso bile jasno vzpostavljene, bo ta razvojni primanjkljaj prenašal naprej in tako induciral konflikte, izhajajoče iz razlik v jasnosti meja v drugih odnosih in okoljih« (Iršič 2004: 37).

Postavljanje pravil, brez kaznovanja, je v kakovostni vzgoji in starševstvu bistveno. Vendar to, da se ne poslužujemo kazni, ne pomeni, da otrok lahko počne, kar si želi. Tukaj gre za kombinacijo razumevanja in spoštovanja čustev ter postavljanja jasnih in odločnih omejitev glede slabega vedenja. S postavljanjem spoštljivih meja otroku najprej izkažemo empatijo. V osnovi gre za to, da starši svojim otrokom pomagamo ostati povezani s svojimi potrebami in čustvi, to je z lastnim jedrom, popravljanje vedenja pa je sekundarnega pomena. Največkrat starši v trenutkih, ko se otrok grdo vede, začnemo pritiskati na spremembo vedenja, za vzroke, ki so ga povzročili, pa se sploh ne zanimamo. Tako ne moremo videti celotne slike. Ko enkrat razumemo, zakaj se otrok tako obnaša kot se, postanemo bolj razumevajoči, ljubeči in vse se spremeni na boljše.

Lahko bi rekli, da pri postavljanju spoštljivih pravil spoštujemo otroka. Iz članka Čačinovič Vogrinčič (2014) povzemam, da spoštovati otroka pomeni spoštovati njegove posebnosti, kompleksnost otroških svetov, otrokovo sedanjost, otrokovo uživanje otroštva, otrokove odnose z drugimi, njegov prispevek družini in družbi, individualnost in različnost, spretnosti

in sposobnosti. »Spoštovanje otroštva pomeni paradigmatsko spremembo, saj otrok danes potrebuje v odraslih spoštljive in odgovorne zaveznike, da bi lahko resno delal v procesih soustvarjanja družine, ker so razumljivi in smiselni zanj« (Čačinovič Vogrinčič 2014: 8).

Kaznovanje, poniževanje, posmehovanje, grožnje, pretirane zahteve, nerazumevanje čustev, reševanje pred vsakim razočaranjem in razvajanje otrok ni spoštljivo in ljubeče niti do otroka niti do sebe. Postavljanje nespoštljivih meja je značilno za tradicionalno, trdo vzgojo, v kateri pogosto manjkata spoštljivost in empatija; pri mehki vzgoji pa običajno manjkata jasnost in odločnost. Če vzgajamo brez empatije in postavljanja jasnih omejitev v vedenju, se bodo otroci vedli še bolj težavno – težko se bodo povezali s svojimi čustvi in potrebami, pogosto bodo agresivni, žalostni, negotovi in izbruhi besa bodo pogostejši. Če starši postavljamo pravila s kaznovanjem, se otroci ne počutijo dovolj varni, zato sčasoma prenehajo kazati svoja čustva in potrebe, a se slabo vedenje ne preneha. V resnici se spremeni v še večje merjenje moči, maščevanje, celo pravo upornišvo ali pa v pretirano podredljivost.

Odločnost pomeni postaviti pravilo, ne za to, da bi kaznovali, ampak da bi se otroci počutili varni, ko so jezni in svojih čustev ne morejo obvladovati. Spoštljiva pravila pomagajo izraziti boleča čustva, ki so se nabirala čez ves dan.

V nekaterih situacijah je potrebno reagirati hitro in brez razmisleka o spoštljivosti pri postavljanju pravil. Če je namreč ogroženo zdravje ali življenje otroka, takrat starši nimamo časa za razmislek, ampak je pomembno, da reagiramo hitro in takoj postavimo meje.

Pravila niso nič posebnega, saj jih imamo vsepovsod, v vseh odnosih med ljudmi, in veljajo za vse. Nihče ni izjema. Otrokom pravil ne postavljamo, da bi jih nadzorovali, spreminjali, ampak zato, da jim omogočimo spoznati okvire, znotraj katerih se lahko »gibajo«. V bistvu gre za »socializacijo otroka«. Otroku, ki smo mu postavljali pravila, pridobi izkušnjo, da obstajajo v življenju pravila, omejitve, ki jih mora spoštovati. Takšen otrok bo znal znotraj sveta uveljaviti sebe, svoje interese in poskrbeti za ustrezno zadovoljitev svojih potreb na način, ki bo za okolje sprejemljiv. Seveda bo na takšen način uspešen. Otrokom postavljena pravila dajejo občutek varnosti.

Povzeto po Leach P. (2004), potrebuje otrok odrasle, ki branijo svoja načela in mu znajo zarisati meje, v katerih bo vedel, da je na varnem.

Ko otroku postavimo pravilo, moramo najprej preveriti, ali tudi razume, kaj to pravilo zanj pomeni. Pravila pa starši lahko postavljamo predvsem s svojim zgledom.

Postavljanje pravil otroku ne pomeni, da ga omejujemo v njegovem razvoju. Otrok ne bo manj ustvarjalen, manj razgledan, manj sproščen, če bo imel postavljena ustrezna pravila. Ravno starševska ljubezen do otroka zahteva od nas, da otroku postavimo spoštljiva pravila. Ni toliko pomembno, kdo v družini postavi določeno pravilo oziroma mejo, ampak kako se drugi ob tem počuti ogroženega in podrejenega.

Če hočemo komu postaviti jasna pravila, jih moramo najprej postaviti sebi. Pri vzgoji otrok to pomeni, do kje je obnašanje mojega otroka še sprejemljivo in kdaj je dovolj. Postavljanje jasnih pravil je zelo odvisno od lastne samopodobe. Če je naša samopodoba slaba in si zaradi tega ne zaupamo, bomo toliko težje postavili zdrava pravila, saj ne bomo natančno vedeli, kje pravzaprav so. Če pa je naša samopodoba dobra, bomo lažje postavljali zdrava in jasna pravila tudi otroku, saj bomo v tem primeru razložili, kaj je dobro za otroka. Pri tem bomo poskrbeli tudi zase. »Tako lahko zagovarjamo stališče, da je merilo kakovosti odnosov predvsem odnos do sebe!« (Jakšič 2010.)

Slaba samopodoba lahko naredi starša, ki dajeta preveč ali pa premalo. Največja težava pri tem je »projekcija«, kar pomeni, da eden od staršev vidi otroka kot nekakšen podaljšek sebe in tako zabriše mejo med sabo in otrokom. Otrok pa potrebuje starše, ki ga bodo slišali, mu postavili jasne meje. Veliko primerov pa je takšnih, ko je bil eden od staršev v otroštvu zanemarjen, neslišan, kjer so bile meje rigidne (neprožne), pravila jasna in trdna – tak težko primerno vzgaja otroka v zdravem duhu. Če ni ozavestil, kaj se mu je dogajalo in tega ni predelal, je v nevarnosti, da bo vzgajal enako s trdo roko, kot je bil vzgajan sam ali pa bo preveč popustljiv, saj se bo spominjal, kako je bilo biti otrok v svoji družini. Ker ne bo sposoben jasno potegniti meje med lasnim in otrokovim življenjem, ne bo zmožni videti otrokovih potreb, zmožni bo zadovoljiti le svoje, s svojim načinom vzgoje. Učinek popustljive oziroma permisivne vzgoje je podoben kot vpliv strogega in zaprtega sistema. Starši se tako na otroka odzivajo z valjenjem krivde, s čustveno hladnostjo in nedoslednostjo, kar otroka zmede. Tako kot oni tudi otrok ne bo znal ločiti svojega notranjega sveta od zunanjega. Otrok bo v obeh primerih postal nemiren. »Za vse, kar se mu bo v odraslem obdobju zgodilo, bo krivil druge. Meje med jaz in ti so zabrisane in tako straši nezavedno preslikavamo na otroke tisto, česar o sebi ne vemo. Večkrat so to nezaželene

lastnosti, ki jih imamo sami. Tako grajamo pri otroku tisto lastnost, ki je pravzaprav naša in smo jo davno tega pokopali v sebi« (Jakšič 2010).

Ko bomo spoznali, da naš svet ni tudi otrokov svet, bo naša samopodoba pozitivnejša, lažje se bomo spopadali s tem, kje so naše meje in kako jih postaviti drugim. Le tako bomo lahko nehali ugajati drugim, ne da bi se bali, da nas bodo zavrnili. Ob svojem otroku se lahko učimo o sebi, saj če mu prisluhnemo, izvemo, kaj je tisto iz naše lastne preteklosti, ki tako neznansko boli, in kako s tem ravnati. Ko postavljamo meje drugim, vedno izhajamo iz sebe, in sicer kaj je še sprejemljivo in kaj ne. Naslednji korak je, kako reči ne sebi in drugim. Pot do zdrave samopodobe je predvsem prepoznavanje našega notranjega sveta in odkrivanje resnic o sebi. Postavljanje pravil postane tako lažje in konstruktivnejše, saj imamo uvid v to, kdo sem jaz in kdo si ti. Sebe razmejimo od ostalih, meje niso več tako zelo ostre. Bolj ko spoznavamo sebe, manj ostre so meje med jaz in ti, saj drugega lahko sprejmemo v njegovi različnosti in se tako lažje povezujemo med seboj (Jakšič 2010).

V vzgoji obstajajo neke zakonitosti, nekakšna »zlata pravila vzgoje«, ki lahko staršem služijo kot vodilo in na osnovi katerih lahko ustvarjamo nek vzgojni slog. Poleg ljubezni in občutka varnosti, ki ju otrok nujno potrebuje za svoj nemoten razvoj, je pomembno, da smo na otroka še kako drugače odzivni, da znamo prepoznati njegove potrebe, da ga v danem trenutku znamo »ustaviti«, ali lepše rečeno, znamo postaviti jasna pravila (Jakšič 2011).

Starši so običajno najpomembnejši otrokovi učitelji in družina je verjetno najpomembnejša šola za otrokovo samostojno življenje. Zato je vzgoja ena najodgovornejših nalog v življenju staršev. Skozi vzgojo otroku posredujemo osnovno znanje o življenju, o medsebojnih odnosih in odnosu do sebe. Znotraj širšega konteksta družbenega konstruiranja resničnosti vsaka družina živi po svojih pravilih in ubira svoja pota, pač v skladu z osebnostmi, ki jo sestavljajo. Pa vendar so nekateri načini »starševanja« takšni, da olajšujejo življenje tako staršem kot otroku, kar še posebej pride do izraza med adolescenco (Fenwick 1997: 37).

Virginia Satir pravi: »Kakršnakoli vrsta vzgoje se odvija v posamezni družini, vse to se bo tudi odražalo v družbi, ki jo družine sestavljajo. In ustanove, kot so vrtci, šole, cerkve, podjetja in vladne ustanove so pravzaprav razširitev družinskih oblik delovanja na širše področje družbe« (Satir 1995: 284).

Diana Baumrind (1971) je bila prva, ki je vključila čustveno in vedenjsko komponento vzgoje. Prav tako je natančno opredelila prej omenjene vzgojne stile v povezavi s štirimi vidiki družinskega funkcioniranja, in sicer s stopnjo topline, nadzora, komunikacije in načinom kaznovanja. Preučevala je tudi odnos med socialno kompetentnostjo in stilom vzgoje, ki ga uporabljajo starši. Ugotovila je, da otrok, katerega starši pri vzgoji uporabljajo jasna pravila in se jih tudi vedno držijo, zraste v bolj kompetentno, samozavestno in manj agresivno osebo.

2.3 KOMUNIKACIJA

Odkar obstajamo, je komunikacija največji samostojni dejavnik, ki odloča o tem, kakšne vrste odnosa bo kdo vzpostavil z ljudmi okrog sebe in kaj se bo s kom na tem svetu dogajalo. Kako si bomo uredili življenje, kako bomo razvijali zasebnost, kako bomo ustvarjali, kako bomo osmislili svoje delovanje, kako se bomo povezali z božjim – vse to je odvisno od naših komunikacijskih sposobnosti (Satir V. 1995).

Komunikacija v družini je zelo pomembna. Z njo se med člani družine oblikujejo pravila družinskega življenja, ustvarjajo se strukture in medsebojni odnosi, izoblikuje se sistem družinskih vrednot in norm.

Danes se družine med seboj najbolj razlikujejo po načinu medsebojnega sporazumevanja, ki je tesno povezan z vsebino odnosov med družinskimi člani. V njem se kaže osebnost posameznih članov, medsebojna bližina, navade in odprtost družine. Razlikujejo pa se tudi po obliki sporazumevanja (besedna in nebesedna komunikacija).

Že Mead je v svoji knjigi *Um, sebstvo, družba* napisal, da simbolizacija konstruira objekte, ki obstajajo zgolj v kontekstu socialnih odnosov, kjer simbolizacija poteka (Mead 1997: 62).

Komunikacija je mogoča, če neki simbol vsem vpletenim predstavlja isti pomen. Če pa se vsak izmed udeležениh odzove drugače, ima ta dražljaj drugačen pomen (Mead 1997: 46). »Na človeški evolutijski stopnji se razvoj pomena pojavlja kot simbolizacija« (Mead 1997: 61). Zanj obstaja pomen le v odnosu ene stvari do druge. Prilagajanje omogoča komunikacijo, ki na zgodnjih razvojnih stopnjah poteka v obliki kretenj, nato pa v obliki jezika (prav tam).

»Simbolični interakcionalizem razlaga vedenje za zadovoljevanje potreb kot odkrivanje lastnih potreb in pristajanje na potrebe drugih kot usklajevanje, katerega rezultat mora biti komunikacija, ki omogoča hkrati enkratnost in integriranost v družino« (Čačinovič Vogrinčič 1998: 135).

Kot majhni otroci smo se lahko učili komunikacije od ljudi, ki so nam bili najbližji. Naši starši, bratje, sestre, prijatelji in učitelji so bili naš vzor. Učili smo se z gledanjem, poslušanjem, vsrkavali smo, kar so rekli, predvsem pa je bil pomemben njihov vzgled. Dobra komunikacija pa je močno odvisna od veščine poslušanja, in odrasli to tudi vemo. Pa vendar, ko postanemo starši, vlagamo vso energijo v to, da bi otroci čim bolj zgodaj in čim bolj

pravilno spregovorili, pogosto pa pozabljamo pomembnost poslušanja. Kot navajata D. in F. Johnson, je »učinkovita komunikacija med dvema osebama tista, pri kateri si prejemnik razlaga sporočilo pošiljatelja enako, kot je le-ta želel, da bi si ga« (Johnson in Johnson 1997: 140–141).

Komuniciranje se nanaša na točno in nedvoumno posredovanje misli in čustev. Zelo pomembno je, da znamo izraziti sprejemanje in naklonjenost do druge osebe. Spretnost komuniciranja pomeni pošiljanje sporočil, ki so izražena tako, da jih drugi brez težav razbere, ter pazljivo poslušanje, ki zagotavlja, da drugega dobro razumemo (Možina 2002).

V razvijanju medosebne komunikacije se mnogo ljudi še ravna po nerazvitih, neizpopolnjenih veščinah iz zgodnjega otroštva. Nekateri so razvili drugačne načine komunikacije in pri tem zašli v grobst.

Kot vidimo, so spretnosti v medosebnih odnosih v veliki meri rezultat učenja v zgodnjem otroštvu, kasneje pa jih izvajamo bolj ali manj avtomatično in o njih sploh ne premišljujemo. Vendar pa mnogi naši starši niso bili ravno najustreznejši model za posredovanje teh spretnosti, saj se jih tudi sami niso imeli kje naučiti. Na vse to vpliva tudi izobrazba, poklic, izvor in starost staršev, vaško ali mestno okolje, v katerem živi družina.

Odprta in redna komunikacija med starši in otrokom je močno povezana s čustveno in socialno zrelostjo otroka (Baumrind 1971).

V nekaterih družinah zaradi neprimerne komunikacije med člani ostanejo mnoge težave nerešene. Tako je le jasna komunikacija pogoj za učinkovito reševanje različnih težav, kar pa prav tako izraža kakovost medosebnih odnosov.

Komunikacija v družini pomeni povezavo med vsemi člani družine in ne temelji le na besedah, ampak tudi na dejanjih. Pomemben pa je tudi odziv, ali smo sogovornika prav razumeli.

»Vsaka komunikacija poleg prenašanja sporočila opredeljuje tudi odnos« (Iršič 2004: 43). Pri otroku moramo biti pazljivi, saj če mu govorimo eno stvar, delamo pa drugo, bo ostal v dvomih, bo zmeden in ne bo vedel, kaj je prav in kaj ni. Otroci včasih preizkušajo meje staršev tako, da jih izzivajo z vedenjem, za katerega vedo, da ga ne odobravajo. Vendar na

ta način otrok sporoča, da želi biti samostojen. Pri teh pravilih pa moramo paziti na našo komunikacijo (ton glasu, očesni kontakt). Pohvaliti ga moramo, če se je držal pravil; ta morajo biti jasna in razumljiva, odvisna pa so tudi od starosti otroka.

Tomorijeva meni, da dobra komunikacija ni le izražanje samega sebe in sporočanje svojih misli in čustev, temveč je obojesmeren proces, ki vključuje tudi sprejemanje in razumevanje sporočil drugih ter ustrezno odzivanje nanje (Tomori 1994: 56–59).

»V splošnem posameznik pri vsaki komunikaciji ponuja definicijo sebe in drugega, na katero pa je odziv lahko potrditev, zavrnitev ali diskonfirmacija« (Iršič 2004: 44).

»Vsaka konverzacija je komunikacija, ni pa vsako komuniciranje razgovor v Paskovem pomenu besede (Pask 1980), saj ta zahteva zavzetost komunikantov (akterjev) za razumevanje sogovornikov, kar posledično vsaj minimalno spremeni vse udeležence razgovora« (Šugman Bohinc 2003: 84).

2.3.1 Elementi komunikacije

po Hansen, Kirsten A., Kaufmann, Roxane K., Saifer Steffen (2001):

- Dvosmernost – otrok in starši lahko sprosteno govorijo; tukaj je prisotna enakovredna povezava.
- Medsebojno spoštovanje – v nekaterih primerih lahko pride do nesoglasij. Vendar se tudi takrat morajo udeleženci ceniti in spoštovati. Velikokrat starši o otrocih govorimo pred njimi in mislimo, da nas ne slišijo. Tukaj se kaže nespoštovanje otroške osebnosti.
- Temeljito poslušanje – poslušalec mora pozorno poslušati sogovornika; ne sme odsotno razmišljati o čem drugem.
- Aktivno poslušanje – pomeni, da s sogovornikom komuniciramo tudi z očmi, ga pozorno gledamo in v primeru, če nismo prepričani, kaj nam govori, sogovorec ponoviti rečeno.
- Odprtost – vsak poskuša videti povedane stvari s perspektive druge osebe.
- Razumevanje – je doseženo, ko se kot poslušalci odzivamo na pomen in ne na dobessedne izraze oziroma besede.
- Obveza – vsak udeleženec v pogovoru se drugemu obveže, da si bo vzel čas in se potrudil ter postavljaj vprašanja, dokler ne bo prišlo do medsebojnega razumevanja.

- Raznolikost – saj je pomembno, da uporabljamo besedne, slušne, pisne, grafične in druge oblike komuniciranja.
- Jasnost in jedrnatost – kjer vsak govorec prevzame odgovornost, da jasno in jedrnatost ter na negrozeč način pove, kar mora povedati.

Pri komunikaciji je zelo pomembno, da poskušamo zajeti vse te elemente, saj imamo tako več možnosti, da bo prišlo do odprte, iskrene, dvosmerne komunikacije, ki bo vodila k rešitvi problema (Hansen et al. 2001: 88–89).

K dobri komunikaciji z otroki spadajo tudi jok, smeh, prepiri in reševanje konfliktov. Prav zaradi tega je pomembno aktivno poslušanje. Če otrok vidi, da ga poslušamo, se nam bo tudi zaupal. Poslušati pa ga moramo z ušesi, očmi, z vsem telesom.

2.3.1.1 Ego stanja

Eric Bern je ugotovil, da se v odvisnosti od teme pogovora pri ljudeh zelo spreminja njihov izraz na obrazu, intonacija, stavčna struktura, govorica telesa in njegova drža. Zdelo se mu je, kot bi v isti osebi bivalo več različnih oseb in bi ena v določenem trenutku prevzela nadzor nad celotno osebnostjo posameznika.

Berne (1964) je v šestdesetih letih 20. stoletja izoblikoval model analize, v katerem je izpostavil, da je osebnost sestavljena iz treh osnovnih stanj jaza, ki jih je poimenoval Odrasli, Starš in Otrok.

• Odrasli

Odrasli so stanja jaza, ki so avtonomno usmerjena k objektivnemu upoštevanju realnosti. Kadar pa se vedemo, razmišljamo in čutimo na način, ki je neposreden odgovor na situacijo tukaj in sedaj ter pri tem uporabljamo spretnosti odrasle osebe, pravimo, da smo v ego stanju Odraslega.

• Starš

To so stanja jaza, ki spominjajo na starševske like. Kadar se vedemo, razmišljamo in čutimo na način, ki smo ga prevzeli od svojih staršev ali starševskih figur, pravimo, da smo v ego stanju Starša.

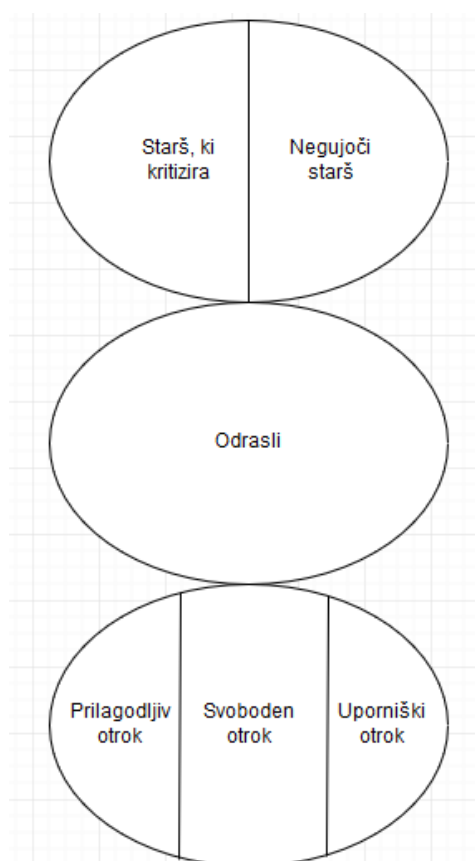
- **Otrok**

Sem spadajo tista stanja jaza, ki predstavljajo arhaične ostanke, a so še vedno aktivna in fiksirana v zgodnjem otroštvu. Kadar se vedemo, razmišljamo in čutimo kot takrat, ko smo bili otroci, pravimo, da smo v ego stanju Otroka.

Analiza zgoraj navedenih ego stanj posameznika pripomore k razumevanju osebnostne strukture in komunikacije. Berne navaja, da smo se vsi rodili kot principi in princeze, svobodni v izbiri in odločitvah, kako in na kakšen način bomo živeli.

Po funkcionalnem modelu ego stanja delimo še naprej. Pri Staršu tako ločimo *negujočega* (tistega, ki potolaži, je razumevajoč) in *kritičnega* (ki okrega, usmerja, postavlja pravila). Pri Otroku ločimo *svobodnega* (ni omejen s starševskimi prepovedmi), *prilagojenega* (uboga) in *uporniškega* (se upira). Ego stanje Odraslega se ne deli.

Na sliki 1 je predstavljen razdelan model interakcij glede na ego stanja.

Slika 1: Razdelan model interakcij glede na ego stanja

Vir: Changing Minds, Transactional Analysis, 2014

Berne vpelje zelo enostavno definicijo ego stanja kot »konstruktivnega vzorca občutkov in izkušenj, ki so neposredno povezani z ustreznim vzorcem obnašanja« (Berne 1966: 364).

Iz tega lahko razberemo, da za uspešno komuniciranje in zdrave odnose potrebujemo vsa tri ego stanja. Starš nam s svojimi pravili omogoča, da se lahko ustrezno znajdemo v družbi; Odrasli nam omogoča, da se lahko učinkovito spoprimemo z vsakdanjimi težavami; Otrok pa nam omogoči, da smo lahko spontani, razigrani in kreativni, glede na situacije, v katerih tekom dneva večkrat zamenjamo ego stanja. Seveda pa je najbolje, da prevladuje ego stanje Odraslega. Sogovornika lahko naslovimo iz enega izmed treh ego stanj, on pa nam lahko odgovori iz enega izmed njegovih treh ego stanj. Na ta način lahko gledamo na komunikacijo dveh oseb kot na komunikacijo šestih ego stanj. Pri eni osebi sta lahko naenkrat aktivni dve ego stanji; tako poteka komunikacija istočasno na socialnem in psihološkem nivoju.

Gordon (1989: 16–18) govori o dvanajstih ovirah na poti h komunikaciji, ki zavirajo oz. onemogočajo dvosmerno komunikacijo. Razdeli jih v skupine.

1. Skupina ovir, ki otroku ponuja rešitev za njegovo težavo:

- **Ukazovanje** – sporočilo pri prejemniku vzbuja občutke jeze in odpor, saj mu sporoča, da njegova čustva, potrebe ali težave niso pomembni, zato se mora podrediti temu, kar čuti sogovornik.
- **Opozarjanje oz. grožnje** – to je podobno ukazovanju, le da je dodana tudi posledica, če ukaz ne bo izpolnjen. V prejemniku povzroča strah, sovražnost in občutek podrejenosti.
- **Moraliziranje** – sporočila temeljijo na avtoriteti, dolžnostih in obveznostih ter povzročajo občutek krivde in manjvrednosti, prejemnik pa jih sprejema z odporom in branjenjem svojega položaja.
- **Svetovanje oz. sugeriranje** – sporočamo, da sogovornik ni sposoben sam najti ustrezne rešitve za svojo težavo. Oseba se ob tem pogosto počuti nerazumljena ali pa se začne pretirano zanašati na rešitve drugih, namesto da bi poiskala svoje.
- **Poučevanje oz. navajanje logičnih argumentov** – logika in dejstva povzročajo občutke manjvrednosti, podrejenosti in obrambno vedenje, saj sogovornik pogosteje napade nazaj, da bi dokazal, da ima prav.

2. Skupina ovir, ki se nanašajo na ocenjevanje oziroma vrednotenje:

- **Ocenjevanje, kritiziranje in sramotenje** – prejemnik dobi občutke manjvrednosti, kar vodi v jezo, prikrivanje čustev ali nasprotujočo kritiko.
- **Dajanje imen oz. etiketiranje** – to je oblika negativnega vrednotenja in kritiziranja, ki je usmerjena na naslovnikovo samopodobo v negativnem smislu.
- **Interpretiranje, analiziranje ali diagnosticiranje** – sporočevalec sporoča, da lahko prebere sogovornikove misli in motive za njegovo vedenje. Nastopijo ovire zaradi želja, da bi se otrok bolje počutil in da problema ne bi več videl kot problem.
- **Priznavanje vrednosti** sporočilo prejemnik doživlja kot manipulacijo ali pa postane od pogostega hvaljenja odvisen in pohvalo neprestano išče. Lahko dobi tudi občutek, da ga sporočevalec hvali le zato, da se mu ni potrebno ukvarjati z njegovimi problemi.
- **Ohrabrovanje, simpatiziranje in nudenje podpore** – poročevalec želi, da se sogovornik, ki je v stiski, ne bi več tako počutil, saj nima pravega stika z realnostjo in ne razume, da je sogovornik v stiski.

3. Ovire, ki jih predstavlja zasliševanje:

- **Spraševanje oz. navzkrižno zasliševanje** – povzroča občutke sramu, dvoma ali pomanjkanje zaupanja in usmerja potek komunikacije v sporočevalčevo smer, četudi bi naslovník želel govoriti o nečem drugem. Pogosto spraševalec postavlja vprašanja iz radovednosti in ne iz resnične pripravljenosti pomagati.

4. Reakcije odraslega, s katerimi skuša spremeniti otroka, ga zabavati ali pa se problemu izogniti:

- **Umik, sarkazem ali humor** – sporočevalec na naslovnikovo težavo odgovori s šalo ali sarkazmom, kar le-tega prizadene, saj čuti, da sporočevalca ne zanima, ne upošteva njegovih čustev ali ga celo odklanja.

2.4 GLAS OTROKA

Odrasli smo odgovorni, da se naučimo vzpostaviti in vzdrževati odnos, ki soustvarjanje omogoči. Ustvariti moramo prostor za glas otroka.

D. Gehart (2007) pravi, da moramo takrat, ko delamo z otroki, včasih zavreči zdrav razum in prevzeti čudežnost in skrivnostnost zaznavanja sveta skozi oči otroka. Zaveza socialnega delavca je, da slišimo glas otroka, kaj je njegov željen izid, in da varujemo njegove koristi. Posebej pomembno je, da pri delu z otrokom izhajamo iz perspektive moči. Strokovnjaki, rejniki, starši imamo skupno nalogo – slišati in upoštevati glas otroka.

D. Gehart (2007) je izdelala temeljna izhodišča, da odrasli slišimo glas otroka:

- ustvariti dialoški prostor (prostor, kjer se dobro počuti, čas, potrpežljivost itd.);
- perspektiva »ne vedeti« (otroku ne vsiljujemo svojih odgovorov, dobrih namenov);
- biti radoveden (radovednost za otrokove razlage, otrokove resnice);
- nenavadni komentarji, ki niso žaljivi;
- več perspektiv (razvijanje različnih možnosti, odgovorov);
- alternative besedam – igre, risbe, ples, igranje vlog.

Za delo z otroki lahko uporabimo znanje sinergetike, vede o součinkovanju, ki je transdisciplinarna teorija o spontanem porajanju novih vzorcev organiziranosti posameznega sistema. S sinergetiko se preučuje, katere vzpodbudne okoliščine potrebuje oseba, da bi se nanje začela prilagajati in bi spontano opuščala manj zadovoljive načine svojega delovanja in bi prav tako spontano začela uporabljati uspešnejši način delovanja (Šugman 2011).

Šugman Bohinc (2011: 52) povzema po Schiepek s sodelavci (2005: 31) koncepte in postopke za razvoj primarne odnosne stabilnosti, ki so nam v pomoč pri delu z otroki:

- minimalna motivacija za sodelovanje;
- uresničevanje delovnega odnosa soustvarjanja v izvirnem delovnem projektu učenja in pomoči;
- odnosni kontekst, v katerem se sogovornik počuti varnega;
- zaupanje v kompetenco druge osebe;
- veselje do eksperimentiranja, do učenja iz napak;
- krepitev sogovornikovega občutka lastne vrednosti, zaupanje v lastne kompetence;
- pričakovanja, da se bo sodelovanje razvijalo v smeri zelenega razpleta;
- motivirajoča in osmišljajoča usmerjenost na zeleno prihodnost.

2.5 KONFLIKTI

Definicija: »Konflikt je stanje, ko dva ali več sistemov znotraj istega sistema oz. teritorija ne funkcionirata optimalno zaradi (delne) neusklajenosti sistemov« (Iršič 2002 b v: Iršič 2004: 66).

Konflikt je pojmovan kot naraven in nevtralen pojav v medosebnih odnosih. Vedno pa lahko izbiramo, kako se bomo nanj odzvali.

Najpogostejši vzroki za konflikte med posameznikoma so zavrnitev, posmehovanje, omalovaževanje, nadlegovanje, zanemarjanje, ignoriranje in neupravičena kritika. Največja posledica nereševanja nesporazumov in konfliktov je izguba zaupanja do osebe, s katero smo vstopili v konflikt. Ta se lahko sprevrže tudi v nasilje, kar pa povzroči destruktivne učinke za vse, ki so v konflikt vpleteni.

Glasser (2002: 19) opredeljuje sedem škodljivih navad, ki škodujejo vsakemu odnosu z drugimi. Vsaka od teh navad nas namreč oddaljuje od osebe, s katero si želimo biti blizu. Te navade so:

- grajanje (najbolj uničujoča navada),
- obtoževanje,
- pritoževanje,
- sitnarjenje,
- grožnje,
- kaznovanje,
- podkupovanje ljudi, da bi jih lahko nadzirali.

Vzorci vedenja velikokrat prevzamemo. Glasser pravi, da pridemo do spoznanja: »Veš kaj, ne le, da vem, kaj je prav zame, ampak vem tudi, kaj je prav za vse druge, še sploh pa za moje najbližje« (Glasser 2002: 21).

Namesto teh škodljivih navad, ki uničujejo medsebojne odnose, bi bilo potrebno uporabiti sedem povezujočih navad: podpiranje, opogumljanje, poslušanje, sprejemanje, zaupanje, spoštovanje in pogovor o razlikah (Lojk 2003: 2 po: Korošec 2009).

V družinah velikokrat pride do partnerskega konflikta, saj vsak izmed staršev prihaja iz svojega družinskovzgojnega okolja. Pri vsakem od njiju so veljala drugačna pravila, pri vzgoji otroka pa naj bi bila enotna. To zahteva veliko usklajevanja, sodelovanja, pogovarjanja in seveda soobvladovanja.

Razloge za prestopniško vedenje lahko predstavljajo psihične stiske, ki so lahko posledica napetih odnosov med otroki in starši, ločitve staršev, ločitev od enega od bioloških staršev in druge stresne situacije (Postrak 2004: 5–6).

Gabi Čačinovič pravi, da je »posebej pozorna na dragoceno sposobnost za konflikt, sposobnost, ki je v procesu socializacije še vedno zanemarjena ravno v družini, čeprav je družina že po definiciji konfliktna skupina. V dobrem, ali tudi v slabem. Ne more biti drugače, če razumemo človeka v tej temeljni dvojnosti: njegovo potrebo po edinstvenosti, po avtonomiji in neodvisnosti, po tem, da bi znal in smel skrbeti zase – in njegovo potrebo po povezanosti, bližini, ljubezni in prijateljstvu, po tem, da bi znal in smel skrbeti za druge. Tako človek potrebuje dovolj dobrih izkušenj s pravico do svojih misli in čustev, da bi zmozel dovolj občutka lastne vrednosti za razumevanje, sporazumevanje, dogovor o ravnanju, o ravnanju s konfliktom torej« (Čačinovič Vogrinčič 2004 v: Iršič 2004: 7).

»Postmoderna je prinesla v središče vsakdanjega življenja koncept soustvarjanja, soodgovornosti za odnose. Ko je vsakdo povabljen, da pove, kdo je in kaj želi, ko vsakdo mora zagotoviti to pravico drugemu, je naloga nova: dogovor, konsenz. Raziskovanje, dogovarjanje, tudi pogajanje kot reševanje konfliktov. Tudi izidi se definirajo na novo: dobra rešitev konfliktov je tista, kjer zmagajo vsi: vsak nekaj da, vsak dobi« (Čačinovič Vogrinčič 2004 v: Iršič 2004: 8).

2.6 KAKOVOST DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA

Čas, v katerem živimo, ni prijazen do otrok ne do odraslih. Starši veliko pričakujemo od otrok in od sebe. Želimo biti dobri starši in partnerji. Otroci si svojo srečo iščejo v načinih in oblikah, ki njihovo življenjsko pot neusmiljeno vodijo v prepad. Starši pa si seveda postavljamo vprašanja, kaj smo naredili narobe. Potrebna je vzpostavitev starševske avtoritete, ki da otroku občutek varnosti in mu je v oporo, na drugi strani pa gre za občutek, da lahko otroku vedno bolj zaupamo in ga navajamo na samostojno življenje. Težava pri vzpostavitvi takšnega odnosa pa je v tem, da smo starši zmedeni glede starševske naloge. Prevečkrat si zamišljamo, da nam bo uspelo že z vljudnostnim postavljanjem določenih zahtev (Pantley 2007).

Otroka je potrebno sprejeti, mu pokazati, da je ljubljen, tudi takrat, kadar se ne vede tako, kot je nam všeč. Brezpogojno sprejemanje in razumevanje, pa ne pomeni samo odobravanje, ampak tudi to, da znamo z otrokom vzpostaviti kontakt in skupaj z njim iskati možne rešitve. Pomembno je, da znamo starši to sprejemanje pokazati, pa naj je to samo z gesto, mimiko ali dotikom. Sama pri svojih treh otrocih vidim, da objem in kratek čas, posvečen le njim, pomeni več kot tisoč besed.

Družinski procesi gradijo in krepijo odpornost družine:

- **s komuniciranjem** – zelo pomembno je, da lahko vsak izrazi, kar čuti;
- **z rutino** – vzpostavlja stabilnost v času krize (družinska praznovanja, skupne dejavnosti, jasna pričakovanja glede vedenja, nalog);
- **z družinsko povezanostjo oz. kohezivnostjo** – družine, ki so odporne, v kriznih obdobjih stopijo skupaj; skupaj preživljajo prosti čas in sodelujejo, da bi dosegle svoje cilje;
- **z ustvarjanjem pomenov** – pomembno je, kako družine interpretirajo stresne situacije, saj le-to vpliva na njihove strategije spoprijemanja s temi situacijami (toliko smo že preživeli, bomo pa še to ...).

Pomemben pogled, kakšna bi morala biti »zdrava« družina, zajame naslednja definicija: Družina je toliko bolj zdrava in trdnejša, kolikor so vsi njeni člani sposobni usklajevati družinske funkcije z drugimi (Lukas 1993).

Čačinovič Vogrinčič definira socialno delo z družino takole: »Predmet socialnega dela z družino je pomoč (opora, podpora) družini pri reševanju kompleksnih psihosocialnih problemov. Delovni odnos zagotavlja instrumentalno definicijo problema in soustvarjanje rešitev, pri čemer proces sodelovanja mobilizira moč same družine. Socialno delo z družino opišemo kot izviren delovni projekt sodelovanja, ki ga soustvarimo na sporazumevanju, dogovarjanju in skupnem oblikovanju rešitev, da bi udeleženci v problemu postali udeleženci v rešitvi« (Čačinovič Vogrinčič 2007: 27).

V družini je komunikacija jasna, odprta, neposredna, iskrena, živa in spontana. V zdravi družini sta komunikacija in poslušanje velikega pomena, zato družina kontrolira gledanje televizije in uporabo računalnika, spodbuja izražanje individualnih čustev in neodvisno razmišljanje. Različna mnenja posameznih članov so nekaj vsakdanjega in so cenjena. V zdravi družini se znajo kregati; konflikti so lahko tudi precej burni, vendar imajo zdrave družine razvit vzorec sprave (Tominec 2012: 11).

Če hočemo biti ljudem blizu ne glede na njihovo vedenje, je pomembno, da sprejmemo anksiome teorije izbire po Glasserju (Glasser 2007: 293–296):

- Edina oseba, katere vedenje lahko nadzorujemo, smo mi sami, kar pomeni, da nas nihče ne more prisiliti k nečemu, česar nečemo početi.
- Vse, kar lahko ljudem damo ali od njih dobimo, je informacija. Sami pa se odločimo, kaj bomo s to informacijo počeli.
- Vsi dolgotrajni psihološki problemi so problemi odnosov. Vzrok posameznikovega trpljenja je v tem, kako obravnavamo za nas pomemben odnos, ki ne deluje tako, kot bi si želeli.
- Problematični odnos je vedno del našega vsakdanjega življenja.
- Kar se je zgodilo v preteklosti in je bilo boleče, ima močno zvezo s tem, kakšni smo danes, vendar pa lahko obujanje boleče preteklosti kaj malo ali celo nič ne prispeva k temu, kar bi radi izvedeli – zato rej izboljšajte pomembne sedanje odnose.
- Žene nas pet genetskih potreb: preživetje, ljubezen in pripadnost, moč, svoboda in zabava.
- Te potrebe lahko zadovoljimo zgolj z uresničevanjem slike ali več slik iz svojega sveta kakovosti. Vsi si namreč oblikujemo neka pričakovanja, ki jih želimo doseči, in z njihovo uresničitvijo tako zadovoljimo svoje potrebe.

- Vse, kar lahko počnemo od rojstva do smrti, je, da se vedemo. Vedenje pa je sestavljeno iz štirih neločljivo povezanih komponent: mišljenja, delovanja, čustvovanja in fiziologije.
- Vsako celovito vedenje opisujemo z glagoli, običajno nedoločniki in glagolniki, in ga poimenujemo po najtočnejši sestavini.
- Vse celostno vedenje je izbrano, vendar imamo neposreden nadzor zgolj nad sestavinami dejavnosti in razmišljanja. Lahko pa nadzorujemo svoja čustva in fiziologijo posredno – preko svojih dejavnosti in razmišljanja.

S tem, ko se učimo in v naših življenjih uporabljamo teorije izbire, prevzemamo in sprejemamo boljši nadzor v medosebnih odnosih.

»Odnos je moje vedenje, s katerim ob drugi osebi zadovoljujem svoje potrebe. Prepričanja, iz katerih izhajam, in dejanja, ki jih izbiram, naredijo odnos zame bolj ali manj zadovoljiv. Za kakovost svojih odnosov sem v celoti odgovoren sam, ker imam kontrolo le in izključno nad svojim vedenjem. Na koncu vedno lahko odnos prekinem« (Gobbo s sod. 2008 v: Korošec 2009: 44).

Ko govorimo o odnosih, govorimo o komunikaciji med posamezniki, medosebnih odnosih, ciljih, odgovornosti, ukrepih. Tukaj lahko izpostavim, da je odgovornost udeležencev obojestranska, ni pa identična. To pomeni, da je odgovornost posameznih oseb drugačna. Odgovornost staršev je drugačna od odgovornosti otroka, odgovornost socialnega delavca je drugačna od odgovornosti uporabnika storitev (Poštrak 2015).

Bistvo kakovostnega družinskega odnosa (povzeto po Ackermann 1966: 383):

- Uresničiti mora biološke potenciale odnosa starši – otrok in partner – partner;
- zagotoviti mora zaščito pred nevarnostmi in materialni obstoj družine;
- pripadati mora skupnosti in biti umeščen v okolje oziroma integriran;
- biti mora enoten in sposoben, da se sam stabilizira in raste;
- ohraniti mora sposobnost prilagajanja spremembam;
- imeti mora cilje in uresničljive vrednote;
- zagotoviti mora vzdušje, v katerem se bo identiteta družinskih članov uskladila z identiteto družine kot skupine tako, da bo omogočila individualizacijo;
- družinske vloge morajo biti v skladu s spolom dobro definirane in morajo omogočiti zadovoljevanje temeljnih potreb članov;

- če pride do konfliktov, jih mora znati rešiti (prezračevanje);
- sposoben mora biti najti rešitev;
- vzgoja mora upoštevati telesne in duševne potrebe otroka in preprečiti rivalstvo med potrebami staršev in otrok;
- sprejemanje identitete posameznika in družine ustvarja možnosti za individualno avtonomijo in ustvarjalnost.

Pri delu z družinami je zelo pomemben koncept izvirnega delovnega projekta pomoči kot orodja, ki nam pomaga, da spoštujemo raznolikost in drugačnost vsake družine posebej. Socialni delavec mora družino spoznati in raziskati njeno specifičnost ter tako primerno oblikovati proces pomoči skupaj z družino (Čaćinovič Vogrinčič et al. 2009).

Saleebey je razvil koncept krepitev moči, katerega Čaćinovič Vogrinčič (2003: 200) tudi obrazloži: »Formula je preprosta: mobiliziraj moč (talente, znanja, sposobnosti, vire) klientov s ciljem, da podpreš njihova prizadevanja, da dosežejo svoje cilje in vizije, in stranke bodo imele boljšo kvaliteto življenja, tako, ki bo v skladu z njihovimi koncepti kvalitete«.

2.7 DRUŽBA BLAGINJE IN SOCIALNA DRŽAVA

Odgovornost države je, da zagotavlja svojim državljanom osnovno raven blaginje. Ta naj bi jim bila zagotovljena kot pravica. Sistemi blaginje s svojim delovanjem posegajo in pomembno vplivajo v odnose med različnimi skupinami v družbi. V socialnem sistemu ima v zagotavljanju socialne varnosti in blaginje najpomembnejšo vlogo država preko javnega sektorja, raznih programov in socialnih pravic državljanov. S politiko blaginje se poskuša celotnemu prebivalstvu zagotoviti ustrezna kakovost življenja (povzeto po: Veljko Rus 1990).

Družbena neenakost pomeni, da ljudje nimajo enako porazdeljenih materialnih dobrin, življenjskih priložnosti, ugleda in vpliva v družbi. Tukaj lahko izpostavim, da na odnose zelo vpliva neenakost v dohodku, brezposelnost, višanje kakovosti življenja in dostop do raznih storitev.

»Neenakosti namreč lahko zmanjšujemo le tako, da omogočimo vsakomur prehod po družbeni lestvici navzgor z enakimi pogoji, pri tem pa s posebnimi politikami krepimo tiste, ki imajo tradicionalno manj možnosti in so zaradi neenakosti izključeni ali osamljeni« (Dragoš, Leskošek 2003: 8).

Termina družbena neenakost pa ne smemo mešati s terminom družbene razlike. Pod družbene razlike spadajo namreč razlike med spoloma, med poklicnimi in starostnimi kategorijami itd. Z njimi torej opisujemo »prepoznavanje in nastajanje razlik med skupinami oziroma kategorijami posameznikov, ki so socialno pomembne« (Dragoš, Leskošek 2003: 23).

Izpostavila bi tri vrste kapitala: kulturni, socialni in ekonomski.

Kulturni kapital vključuje demografske značilnosti in zdravje posameznika (vrednote, tradicijo, vzgojo, jezik, znanje, veščine, poznavanje pravil in motivacijo). Najpogosteje ga merijo s stopnjo izobrazbe.

Glavna značilnost socialnega kapitala so pozitivni odnosi. Pomembni sta količina in kakovost socialnih stikov, ki jih posameznik vzpostavlja v okolju, v katerem živi in dela (družina, šola, vrstniki, delovno mesto, širša skupnost). Socialni kapital označujejo skupna pravila in vrednote, dobro razvita socialna mreža, visoka raven zaupanja (povzeto po: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport). Višji je otrokov socialni kapital, bolj se čuti

povezanega s skupnostjo, večji je njegov občutek blagostanja in večja je verjetnost, da bo v življenju bolj uspešen. Po Dragošu pa »socialni kapital označuje interakcijske lastnosti mrež, ki posamezniku olajšujejo ali pa otežujejo dosegljivost in (iz)rabo različnih kapitalskih virov« (Dragoš, Leskošek 2003: 44).

Ekonomski kapital predstavlja posameznikove dohodke in premoženje (Dragoš, Leskošek 2003).

3 METODOLOGIJA

Namen raziskave je bil pridobiti podatke o kakovosti odnosov v družini.

3.1 Vrsta raziskave

Empirični del moje magistrske naloge bo kvantitativna raziskava, saj bom uporabila podatke, pridobljene s pomočjo spletne ankete. Pričakujem relevantne rezultate, saj pri izpolnjevanju vprašalnika anketiranci ne bodo čutili osebnega pritiska.

3.1.1. Raziskovalna vprašanja:

1. Ali so v družinah z večjim dohodkom res bolj kakovostni odnosi med člani družine?
2. Kako pomembno je dogovarjanje in upoštevanje mnenj v odnosu med partnerjema in v odnosu starši-otrok?
3. Kako pomembno je reševanje težav na način iskanja za vse člane družine sprejemljivih rešitev?
4. Kakšna je pomembnost odprte in odkrite komunikacije o življenjskih stvareh med vsemi člani družine?
5. Kako nerešeni konflikti vplivajo na odnose v družini?

3.1.2 Hipoteze:

H1 - Večji dohodek ni pogoj za kakovostne medsebojne odnose v družini.

H2 - Predvidevam, da v razširjenih družinah velikokrat odločajo drugi, predvsem stari starši.

H3 - Pomembno je, da se v družini uspešno pogajajo in rešujejo težave na način iskanja za vse člane družine sprejemljivih rešitev.

H4 - Nerešeni konflikti v družini negativno vplivajo na odnose v družini.

3.1.3 Spremenljivke:

- Spol.
- Starost: do 20 let, 21–30 let, 31–40 let, 41–50 let, 51–60 let, 61 let in več.
- Izobrazba: nedokončana osnovna šola, osnovna šola, poklicna šola, srednja šola, višja šola, specializacija po višješolskih programih ali visokošolska izobrazba, specializacija po visokošolskih programih ali univerzitetni program, magisterij stroke (pred imenom), specializacija po univerzitetnih programih, magisterij znanosti, doktorat.
- Status: zaposlen, brezposeln, upokojen, invalidsko upokojen, študent, drugo.

- Status partnerja: zaposlen, brezposeln, upokojen, invalidsko upokojen, študent, drugo.
- Zakonski stan: poročen, zunajzakonska skupnost, trajni partner (s katerim ne živi), samski (nikoli poročen), samski (razvezan), razvezan (v zvezi z drugim partnerjem), ovdovel, zveza istospolnih partnerjev, drugo.
- Oblika družine, v kateri je živel kot otrok: dvostarševska družina, enostarševska družina, družina s posvojenimi otroki, rejniška družina, razširjena družina, reorganizirana družina, drugo.
- Oblika družine, ki so si jo ustvarili: dvostarševska družina, enostarševska družina, družina s posvojenimi otroki, rejniška družina, razširjena družina, reorganizirana družina, drugo.
- Otroci (zapisati koliko).
- Mesečni prihodek družine: brez dohodka, do 700 €, do 1000 €, do 2000 €, do 3000€, več kot 3000 €.
- Odločanje v družini: v bistvu nihče ni odločal, pri nas se je bilo težko odločati, vedno je odločal oče, vedno je odločala mama, v večini primerov je odločal oče, v večini primerov je odločala mama, odločal je oče (vendar je pri tem upošteval tudi materino mnenje), odločala je mama (vendar je pri tem upoštevala tudi očetovo mnenje), mama in oče sta odločala skupaj, v primeru razveze ali smrti je odločal (kdo), odločali so drugi (kdo).
- Starša sta se pri vzgoji dogovarjala in upoštevala drug drugega (vedno, pogosto, občasno, redko, nikoli), v družini smo se učinkovito pogajali – reševali težave na način iskanja za vse člane družine sprejemljivih rešitev (vedno, pogosto, občasno, redko, nikoli).
- V družini smo se odprto in sproščeno pogovarjali, npr. o družinskih težavah, šoli, ljubezni itd. (vedno, pogosto, občasno, redko, nikoli).
- Starši so mi prisluhnili (vedno, pogosto, občasno, redko, nikoli).
- Zadovoljstvo z odnosi v primarni družini (zelo zadovoljen, zadovoljen, srednje zadovoljen, nezadovoljen, zelo nezadovoljen).
- Prisotnost nerešenih konfliktov: precej je bilo resnih nerešenih konfliktov v družini, kar je pomembno vplivalo na naše odnose; obstajali so določeni nerešeni konflikti, ki so zmerno vplivali na odnose v družini; bilo je nekaj nerešenih konfliktov, ki so

včasih vplivali na družino; bilo je nekaj konfliktov, a brez večjega vpliva na družino; malo ali nič nerešenih konfliktov.

- Pogostost kreganja s starši (vsak dan, nekajkrat na mesec, nikoli, občasno, drugo).
- Mamine reakcije pri prepiru (vpitje, jokanje, loputanje z vrati, odhod iz prostora, fizično nasilje, umik in nato pogovor, bilo ji je vseeno, drugo).
- Očetove reakcije pri prepiru (vpitje, jokanje, loputanje z vrati, odhod iz prostora, fizično nasilje, umik in nato pogovor, bilo mu je vseeno, drugo).
- Odločanje v družini: v bistvu nihče ne odloča; pri nas se je bilo težko odločati; vedno odloča partner; vedno odločam sam; v večini primerov odloča partner; v večini primerov odločam sam; odločal je partner, vendar je pri tem upošteval tudi moje mnenje; odločal sem sam, vendar sem pri tem upošteval tudi partnerjevo mnenje; s partnerjem odločava skupaj; v primeru razveze ali smrti odloča (kdo); odločajo drugi (kdo).
- Starša se pri vzgoji dogovarjava in upošteva drug drugega (vedno, pogosto, občasno, redko, nikoli).
- V družini se učinkovito pogajamo – rešujemo težave na način iskanja za vse člane družine sprejemljivih rešitev (vedno, pogosto, občasno, redko, nikoli).
- V družini se odprto in sproščeno pogovarjamo, npr. o družinskih težavah, šoli, ljubezni itd. (vedno, pogosto, občasno, redko, nikoli).
- Prisluhnemo drug drugemu (vedno, pogosto, občasno, redko, nikoli).
- Zadovoljstvo z odnosi v družini (zelo zadovoljen, zadovoljen, srednje zadovoljen, nezadovoljen, zelo nezadovoljen).
- Prisotnost nerešenih konfliktov: precej je resnih nerešenih konfliktov v družini, kar je pomembno vplivalo na naše odnose; obstajali so določeni nerešeni konflikti, ki so zmerno vplivali na odnose v družini; nekaj nerešenih konfliktov, ki so včasih vplivali na družino; nekaj konfliktov, a brez večjega vpliva na družino; malo ali nič nerešenih konfliktov.
- Pogostost kreganja s partnerjem pred otroki (vsak dan, nekajkrat na mesec, nikoli, občasno, drugo).
- Reakcije pri prepiru (vpitje, jokanje, loputanje z vrati, odhod iz prostora, fizično nasilje, umik in nato pogovor, mi je vseeno, drugo).
- Partnerjeve reakcije pri prepiru (vpitje, jokanje, loputanje z vrati, odhod iz prostora, fizično nasilje, umik in nato pogovor, vseeno mi je, drugo).

3.2 Merski instrumenti in viri podatkov

Za merski instrument sem izbrala spletni vprašalnik. Z vprašalniki namreč merimo tiste lastnosti, o katerih nosilec sam lahko da zanesljive informacije. Vprašalnik sem sestavila na podlagi teoretičnega dela magistrske naloge ter zastavljenih hipotez, **ki jih bom na podlagi pridobljenih podatkov poskušala potrditi ali zavreči**. Nekatera vprašanja vsebujejo en sam indikator, druga pa so ocenjevalne lestvice oziroma lestvice subjektivnega ocenjevanja pri katerih izmerimo neko lastnost tako, da ji pripišemo določeno vrednost (Mesec 2009). Oblikovala sem ga s pomočjo spletne aplikacije 1KA.

3.3 Populacija in vzorčenje

Populacija za namene zbiranja podatkov je naključna. Spletne vprašalnike sem preko točno določene spletne povezave razposlala z osebno spletno pošto prijateljem in znancem in spletno povezavo objavila na družabnih omrežjih, kjer so si jo uporabniki lahko delili med seboj.

3.4 Zbiranje podatkov

V prvi fazi sem izdelala merski instrument – spletno anketo, ki je bila narejena s pomočjo spletne aplikacije 1KA. Ta mi je omogočila testiranje vprašalnika, poglobljeno upravljanje s podatki, izvoz v statistični program SPSS, Excel in v druge programe. Prav tako je bil omogočen prikaz grafov in tabel.

V obdobju med 18. 3. in 23. 3. 2017 sem oblikovala testno anketo, ki jo je testiralo šest oseb: dve sodelavki, partner, mentor, računalničar in jaz kot raziskovalka. Takoj po razgovoru z vsemi testnimi anketiranci sem spremenila oziroma preoblikovala nekaj vprašanj in možnih odgovorov in odpravila nekaj osnovnih napak. 27. 3. 2017 sem anketo na družbenem omrežju Facebook in po e-pošti objavila in večkrat delila. Zraven sem pripela prošnjo, da jo delijo naprej med svoje sorodnike, prijatelje in znance. Anketa je bila aktivna do 15. 4. 2017. V tem času jo je izpolnilo 215 anketirancev, obdelala pa sem 202 v celoti izpolnjeni ankete. Anketiranci so spletni vprašalnik izpolnili na točno določeni povezavi <https://www.1ka.si/a/122214>.

3.5 Obdelava in analiza podatkov

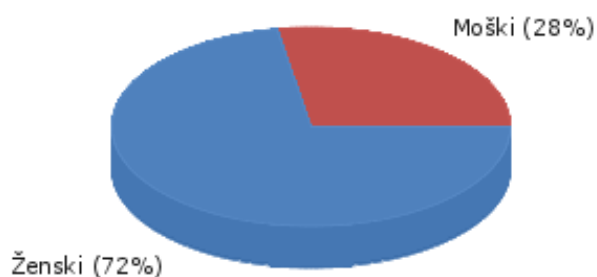
Zbrane podatke sem statistično obdelala, analizirala, grafično prikazala in interpretirala. Statistično sem lahko obdelala 202 v celoti izpolnjeni ankete. Iz vzorca sem izključila 13 anket, saj so bile le delno izpolnjene.

4 REZULTATI IN RAZPRAVA

Rezultate sem analizirala s pomočjo grafov in tabel.

Na začetku so predstavljeni socialno-demografski podatki anketirancev, ki sem jih pridobila na podlagi desetih vprašanj anketnega vprašalnika.

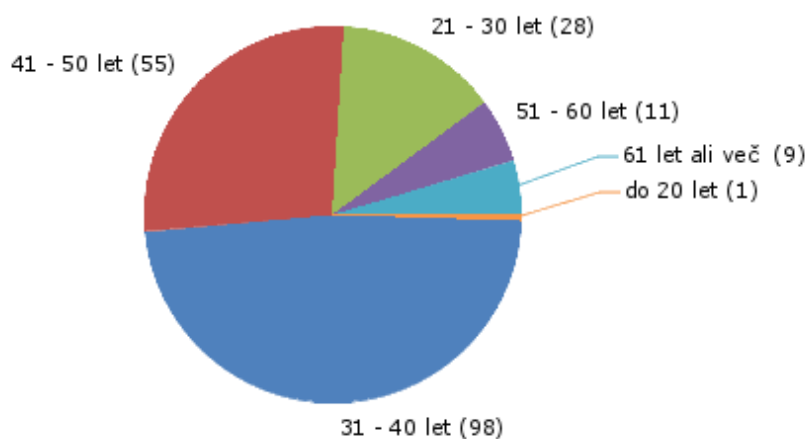
4.1 Spol (n = 202)

Graf 1: Spol anketirancev v odstotkih

Iz grafa je razvidno, da je bilo v raziskovanje vključenih 146 (72 %) žensk in 56 (28 %) moških.

4.2 Starostna skupina anketirancev (n = 202)

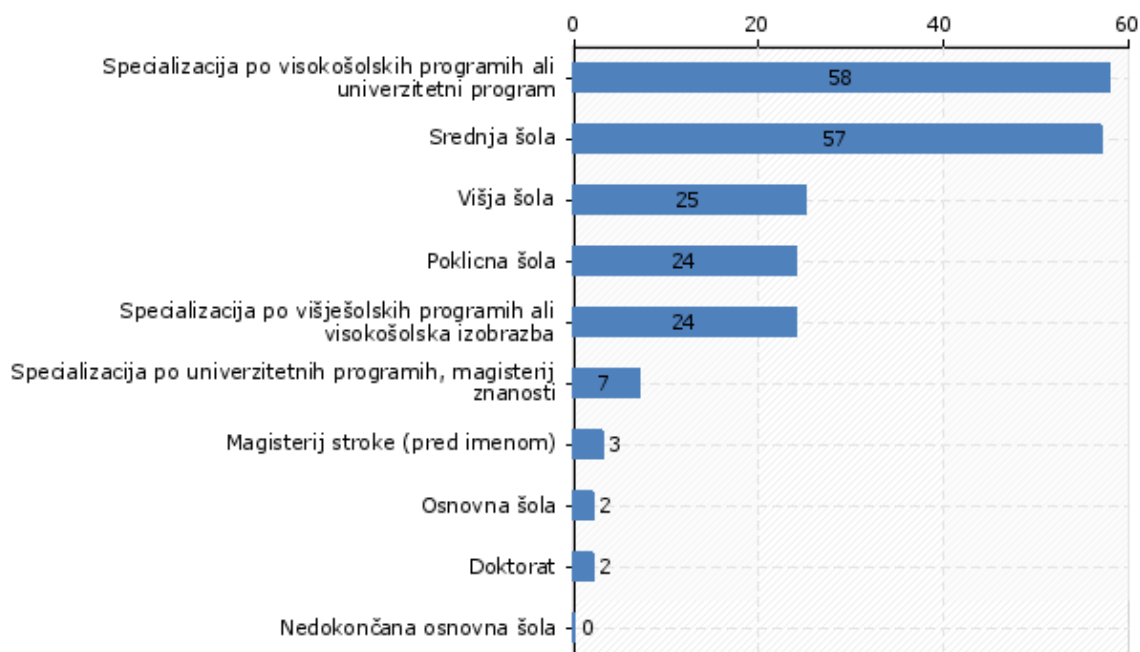

Graf 2: Starost anketirancev

V anketi so sodelovali anketiranci različnih starosti. Le eden od njih je bil mlajši od 20 let. 98 anketirancev (49 %) je bilo starih od 31 do 40 let, in to predstavlja skoraj polovico vključenih v raziskavo. Sledile so osebe stare od 41 do 50 let. Le-teh je bilo 55 (27 %). 28

(14 %) anketirancev je bilo starih med 21 in 30 let. Na anketo pa je odgovorilo tudi 20 oseb (9 %) starejših od 51 let.

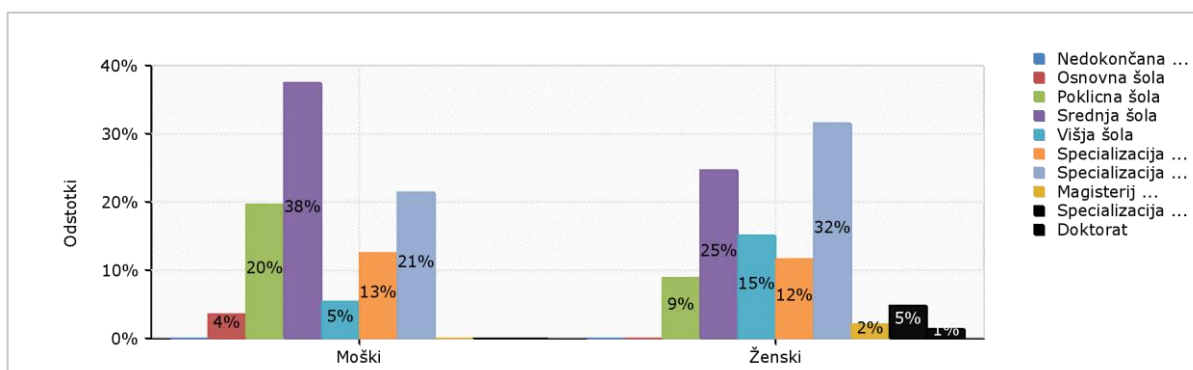
4.3 Izobrazba (n = 202)

Graf 3: Izobrazba

Iz prikaza stopnje izobrazbe razberemo, da ima kar 58 (29 %) anketiranih oseb specializacijo po visokošolskih programih ali univerzitetni program, sledijo anketiranci s končano srednjo šolo 57 (28 %), 25 (12 %) s končano višjo šolo, 24 (12 %) s poklicno šolo, 24 (12 %) s končano specializacijo po višješolskih programih ali visokošolsko izobrazbo. Sedem (3 %) jih ima končano specializacijo po univerzitetnih programih, magisterij znanosti. Magisterij stroke imajo dokončan 3 anketiranci (1 %). Dokončano osnovno šolo imata 2 (1 %). Prav tako imata 2 anketiranca doktorat (1 %). Nihče izmed anketirancev nima nedokončane osnovne šole.

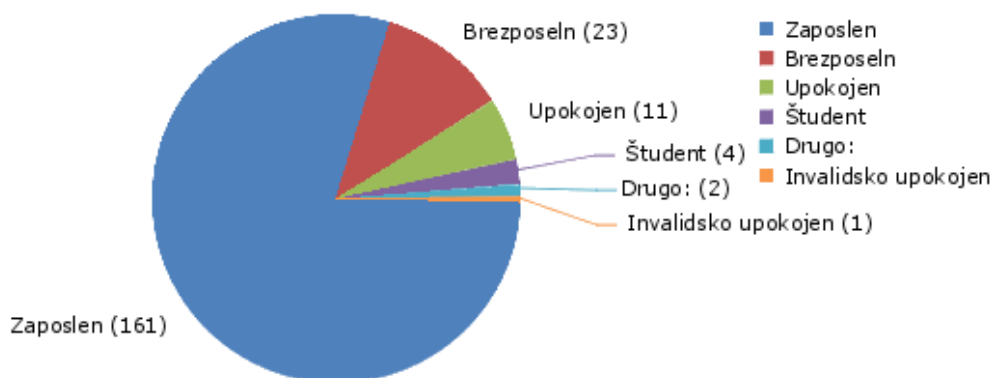
4.3.1 Izobrazba po spolu

Graf 4: Izobrazba po spolu

Graf 4 nam prikazuje ločene podatke o izobrazbi glede na spol. Razberemo lahko, da imajo ženske v povprečju višjo izobrazbo kot moški. 1 % žensk ima doktorat, 5 % specializacijo po univerzitetnih programih ali magisterij znanosti; specializacijo po visokošolskih programih ali univerzitetni program ima kar 11 % žensk več kot moških. Magisterij ima končan 2 % anketirank. 4 % moških ima končano le osnovnošolsko izobrazbo, 13 % več moških pa ima končano poklicno šolo.

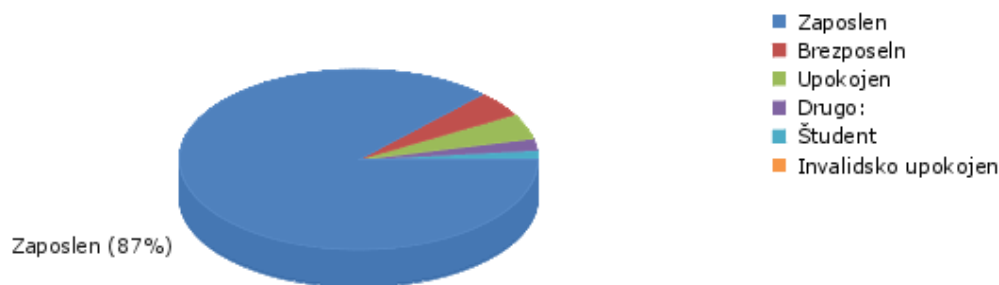
4.4 Status anketiranca (n = 202)

Graf 5: Status anketiranca

Zanimalo me je tudi, kakšen je zaposlitveni status anketirancev. Iz grafa lahko razberemo, da je bilo kar 161 (80 %) anketiranih oseb v delovnem razmerju, brezposelnih 23 (11 %) oseb, skupaj upokojenih 12 (5 %), anketo so izpolnili 4 (2 %) študenti, 1 gospodinja in 1 oseba, ki je na porodniškem dopustu.

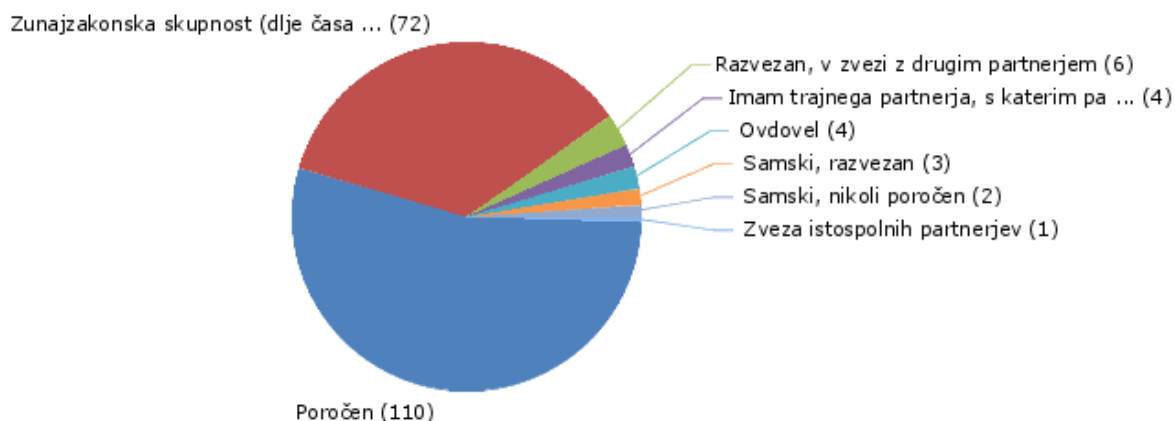
4.5 Status partnerja (n = 202)

Graf 6: Status partnerja

Graf nam prikazuje zaposlitveni status partnerjev. Razberemo, da je kar 176 (87 %) partnerjev zaposlenih. Brezposelnih je 9 oseb (4 %), tudi upokojenih je 10 (9 %) partnerjev, od tega je 1 oseba invalidsko upokojena. Status študenta imajo 3 osebe (1 %), dvema osebama je partner umrl, ena oseba pa je samska.

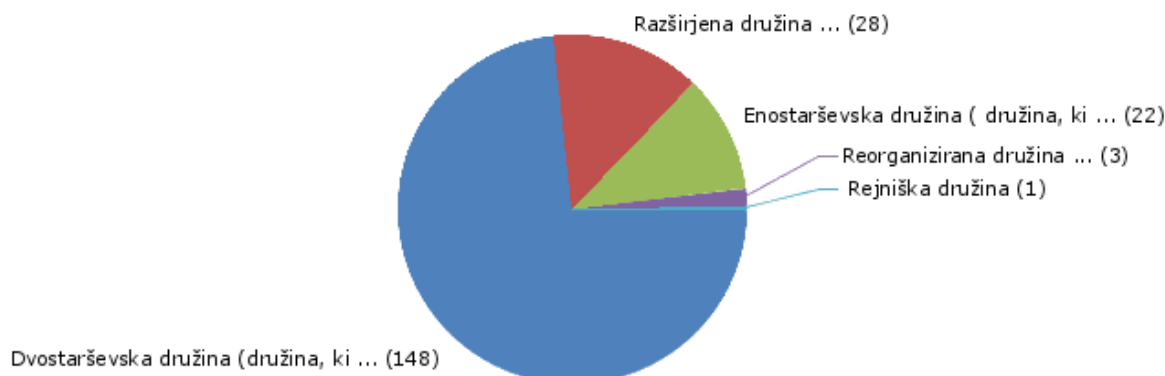
4.6 Zakonski stan (n = 202)

Graf 7: Zakonski stan

Rezultati raziskave so pokazali, da je kar 110 (54 %) anketirancev v zakonski zvezi, 72 (36 %) jih živi v zunajzakonski skupnosti. 6 (3 %) anketiranih je razvezanih in živijo v zvezi z drugim partnerjem, 4 (2 %) imajo trajnega partnerja, s katerim pa ne živijo. 4 osebe (2 %) so vdovci. Trije (1 %) so razvezani in trenutno samski. Dve osebi (1 %) sta samski, nikoli poročeni. Le ena oseba v raziskavi je v zvezi z istospolnim partnerjem.

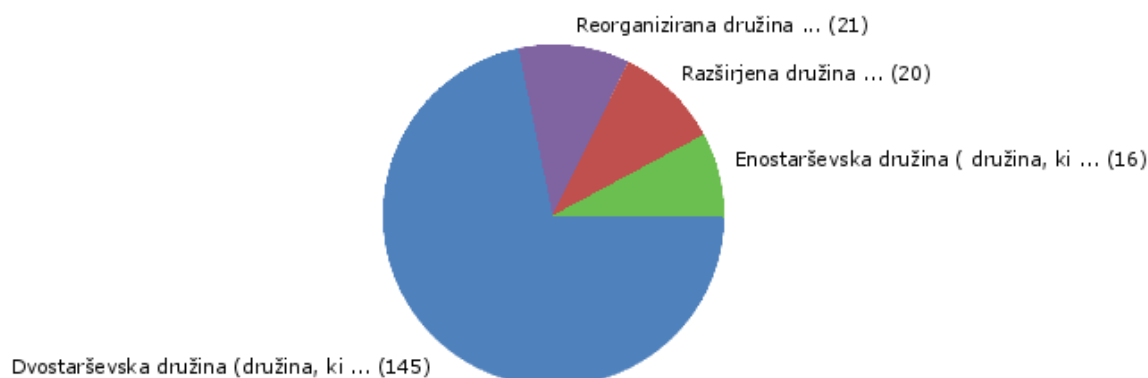
4.7 Oblika družine, v kateri so anketirani živeli kot otrok. (n = 202)

Graf 8: Oblika primarne družine

Zanimalo me je, v kakšni obliki družine so anketiranci odraščali. Iz grafa 9 razberemo, da jih kar 148 (73 %) izhaja iz dvostarševske družine, to je družine, ki jo sestavlja zakonski par ali zunajzakonska partnerja z otroki. Razberemo lahko tudi, da jih je 28 (14 %) živelo v razširjenih družinah. 22 (11 %) jih je odraščalo v enostarševski družini z mamo ali z očetom. Trije (1 %) so živeli v reorganiziranih družinah, kamor spadajo družine, kjer je vsaj eden od staršev že prej imel lastno družino, komunske oblike družinskega bivanja in reorganizirane družine istospolnih partnerjev. Ena oseba je živela v rejniški družini.

4.8 Oblika družine, ki so si jo ustvarili. (n = 202)

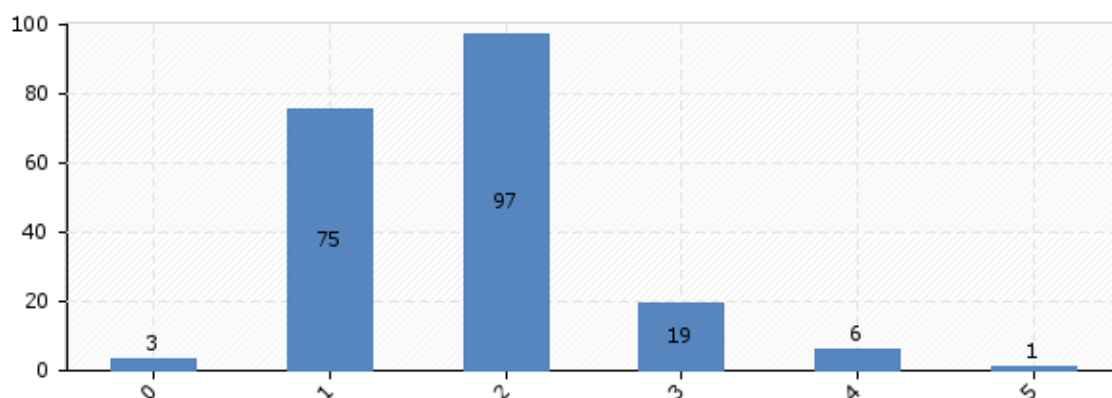

Graf 9: Oblika sekundarne družine

Prej me je zanimalo, v kakšnih družinah so anketirani odraščali, tukaj pa so rezultati na vprašanje, kakšno obliko družine so si ustvarili. Razberemo lahko, da jih kar 145 (72 %) živi kot dvostarševska družina, ki jo sestavlja zakonski par ali zunajzakonska partnerja z otroki.

Sledijo reorganizirane družine, kamor spadajo družine, kjer je vsaj eden od staršev že prej imel lastno družino, komunske oblike družinskega bivanja in reorganizirane družine istospolnih partnerjev. Teh je kar 21 (10 %). To je najverjetneje posledica razvez in razhodov zunajzakonskih skupnosti. Razberemo lahko tudi, da jih je živelo oziroma jih živi 20 (10 %) v razširjenih družinah, ki vključujejo več kot dve generaciji. 16 (8 %) pa jih živi kot enostarševska družina.

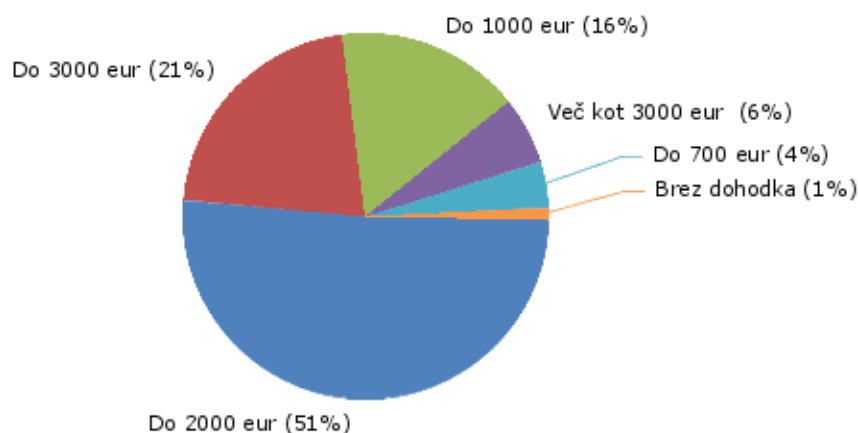
4.9 Koliko otrok imate? (n = 202)

Graf 10: Število otrok

Od 202 anketiranih jih ima kar 97 (48 %) po dva otroke, 75 (37 %) enega otroka, 19 (9 %) tri otroke, 6 (3 %) štiri otroke in le 1 anketirani 5 otrok. 1 % svojih otrok nima, vendar so vseeno vključeni v vzgojo partnerjevih otrok. V povprečju imajo anketirani 1,8 otroka.

4.10 Mesečni prihodek družine (n = 202)

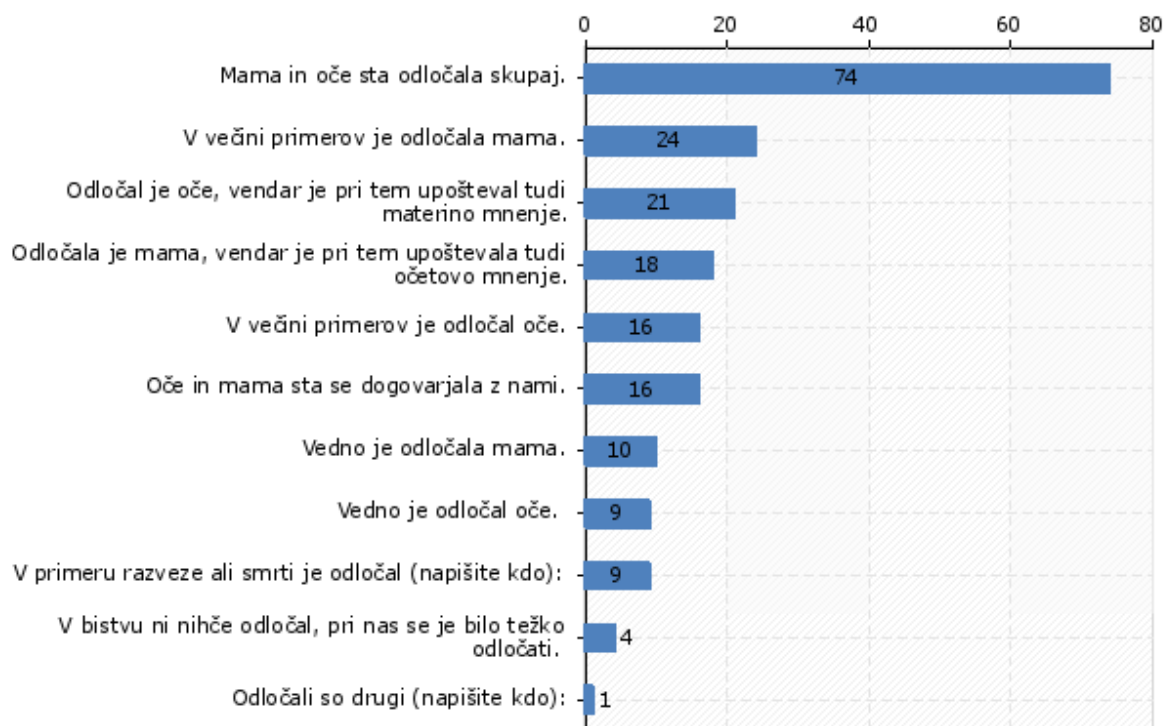
Graf 11: Prihodek družine

Z mesečnim prihodkom družine sem poskušala opredeliti ekonomski status in kako le-ta

vpliva na kakovost odnosov v družini. Največji delež anketiranih (104 ali 73 %) uvrščamo v skupino ljudi z mesečnimi dohodki v razponu med 1000 in 2000 €, kar je lepo razvidno iz grafičnega prikaza; iz njega razberemo tudi, da 43 (21 %) anketiranih prejema mesečni prihodek do 3000 €. Dohodek do 1000 € prejema 33 anketiranih (16 %). Le 12 oseb (6 %) prejema dohodek večji od 3000 €. 4 % staršev (8) prejema dohodek do 700 €, dve osebi (1 %) pa sta brez dohodka. V povprečju družine prejemajo dohodek okrog 2000 €.

V nadaljevanju so predstavljeni rezultati izraženega strinjanja in ocenitve postavljenih trditev in vprašanj.

4.2. Odločanje

Graf 12: Odločanje v primarni družini

Graf 12 prikazuje, kdo je odločal v primarnih družinah. Anketiranci so v 74 primerih (37 %) odgovorili, da sta mama in oče odločala skupaj. Čeprav je sledil rezultat, da je v 24 družinah (12 %) odločala mama, bi izpostavila, da sta pomemba naslednja podatka, ki bi ju lahko pripisala kar k trditvi, da sta starša odločala skupaj, in sicer: da je odločal oče in pri tem upošteval tudi materino mnenje, kakor je odgovorilo 21 oseb (10 %); da je odločala mama, vendar je pri tem upoštevala tudi očetovo mnenje, pa je odgovorilo 18 oseb (9 %). Tako bi

lahko rekli, da sta starša odločala skupaj kar v 113 primerih, kar pomeni celo 56 %. Bistven podatek, iz katerega lahko razberemo, da so se starši in otroci upoštevali, nam da rezultat, kjer je v 16 primerih (8 %) označeno, da sta se oče in mama dogovarjala z otroki. Prav tako je 16 (8 %) anketiranih odgovorilo, da je v večini primerov odločal oče. Pri 10 anketiranih (5 %) je vedno odločala mama, pri 9 (4 %) je vedno odločal oče. Pri vprašanju, kdo je odločal v primeru razveze ali smrti, so odgovorili, da je navadno odločal tisti od staršev, ki so mu bili otroci zaupani v vzgojo in varstvo. Tako je odgovorilo 9 (4 %) anketirancev, in sicer da je v osmih primerih odločala mama, v enem pa oče. Le v enem primeru je v družini odločal dedek.

4.3 Pri naslednjih trditvah so morali anketirani v lestvici od 1 do 5 označiti, kateri od kriterijev najboljše ponazarja njihovo doživljanje.

	Vedno 5	Pogosto 4	Občasno 3	Redko 2	Nikoli 1	Skupaj
Starša sta se pri vzgoji dogovarjala in upoštevala drug drugega.	29 (14 %)	90 (45 %)	48 (24 %)	23 (11 %)	12 (6 %)	202 (100 %)
V družini smo se učinkovito pogajali – reševali težave na način iskanja za vse člane družine sprejemljivih rešitev.	22 (11 %)	76 (38 %)	57 (28 %)	33 (16 %)	14 (7 %)	202 (100 %)
V družini smo se odprto in sproščeno pogovarjali (npr. o družinskih težavah, šoli, ljubezni itd.).	32 (16 %)	55 (27 %)	59 (29 %)	38 (19 %)	18 (9 %)	202 (100 %)
Starši so mi prisluhnili.	44 (22 %)	74 (37 %)	57 (28 %)	25 (12 %)	2 (1 %)	202 (100 %)

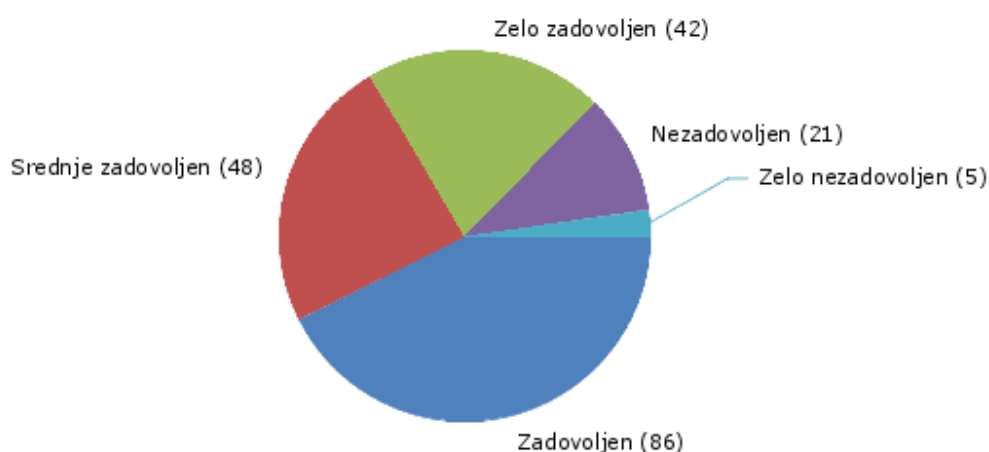
Tabela 1: Doživljanje odnosov v primarni družini

Tabela 1 nam pri vsaki trditvi prikaže, kateri od kriterijev od 1 (nikoli) do 5 (vedno) najboljše ponazarja njihovo doživljanje.

- Starša sta se pri vzgoji dogovarjala in upoštevala drug drugega. Skoraj polovica anketiranih (45 %) je odgovorila, da sta se starša dogovarjala pogosto. Sledila je ocena občasno s 24 %, nato pa vedno (14 %). V 12 primerih (6 %) se starša nikoli nista dogovarjala.
- V družini smo se učinkovito pogajali, reševali težave na način iskanja za vse člane sprejemljivih rešitev – od vseh anketirancev jih je 76 (38 %) odgovorilo, da so se pogosto učinkovito pogajali, občasno pa 28 %. Redko ali pa nikoli se ni zmoglo učinkovito pogajati 23 % anketiranih. 11 % se jih je opredelilo, da se vedno učinkovito pogajajo.

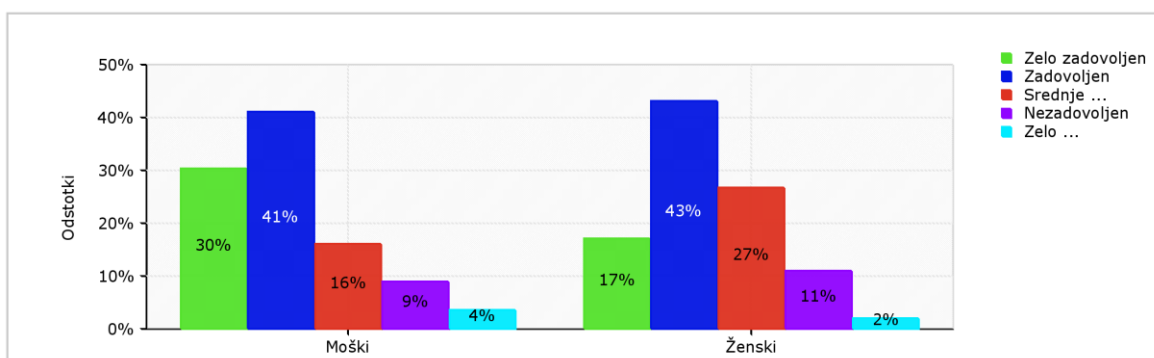
- V družini smo se odprto in sproščeno pogovarjali (npr. o družinskih težavah, šoli, ljubezni itd.). Ta trditev nam nekako kaže, da se je o določenih osebnih stvareh še vedno težko pogovarjati, saj jih je 28 % odgovorilo, da so se redko ali se nikoli niso odkrito in sproščeno pogovarjali.
- Starši so mi prisluhili – na to trditev jih je 74 (37 %) odgovorilo, da pogosto, 28 % občasno, 22 % vedno, 12 % redko, 2 anketirana pa sta odgovorila, da jima starši nikoli niso prisluhili.

4.4. Zadovoljstvo z odnosi v primarni družini (n = 202)

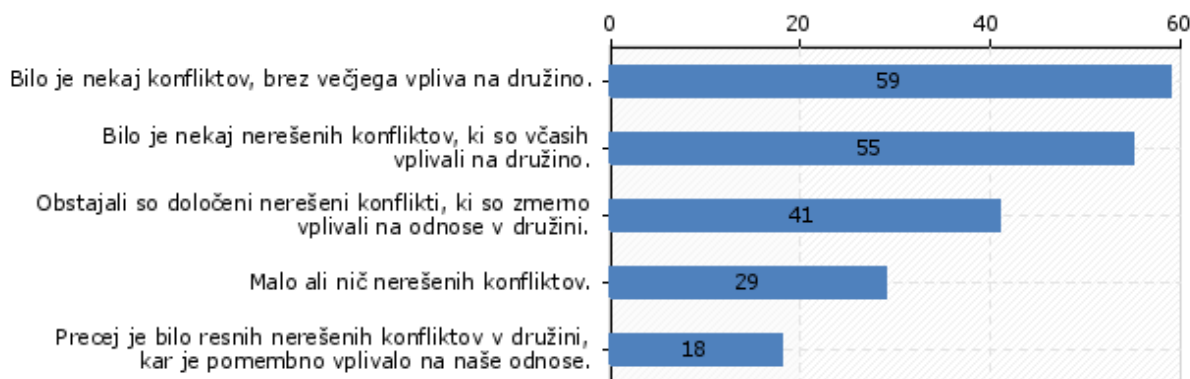
Graf 13: Zadovoljstvo z odnosi v primarni družini

Iz predstavljenih rezultatov vidimo, da je bilo 42 (21 %) anketiranih z odnosi v družini zelo zadovoljnih, 86 (43 %) zadovoljnih, 48 (24 %) srednje zadovoljnih. V kar 21 primerih (10 %) so bili nezadovoljni in v 5 primerih (2 %) zelo nezadovoljni z odnosi v svoji primarni družini. Na grafu je prikazano zadovoljstvo glede na spol.

Graf 14: Zadovoljstvo z odnosi glede na spol anketiranca

4.5 Prisotnost nerešenih konfliktov v družini (n = 202)

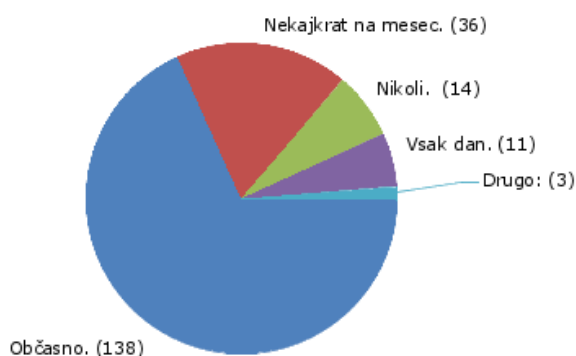

Graf 15: Prisotnost nerešenih konfliktov v družini

Z vprašanjem o prisotnosti nerešenih konfliktov sem želela izvedeti, kako so ti vplivali na nezadovoljstvo v družini. Dobila sem kar primerljive rezultate z grafom 13, saj je bilo v 18 primerih (9 %) v družini precej resnih nerešenih konfliktov, ki so pomembno vplivali na njihove medsebojne odnose. Predvidevam lahko, da so bili ravno ti anketiranci v skupini, ki so označili, da so bili nezadovoljni ali pa zelo nezadovoljni z odnosi v družini.

59 anketirancev (29 %) je označilo, da je bilo nekaj konfliktov, a brez večjega vpliva na družino; v 55 primerih (27 %) je obstajalo nekaj nerešenih konfliktov, ki so včasih vplivali na družino. 41 anketirancev (20 %) je odgovorilo, da so obstajali določeni nerešeni konflikti, ki so zmerno vplivali na odnose v družini.

4.6 Kako pogosto ste se skregali s starši? (n = 202)

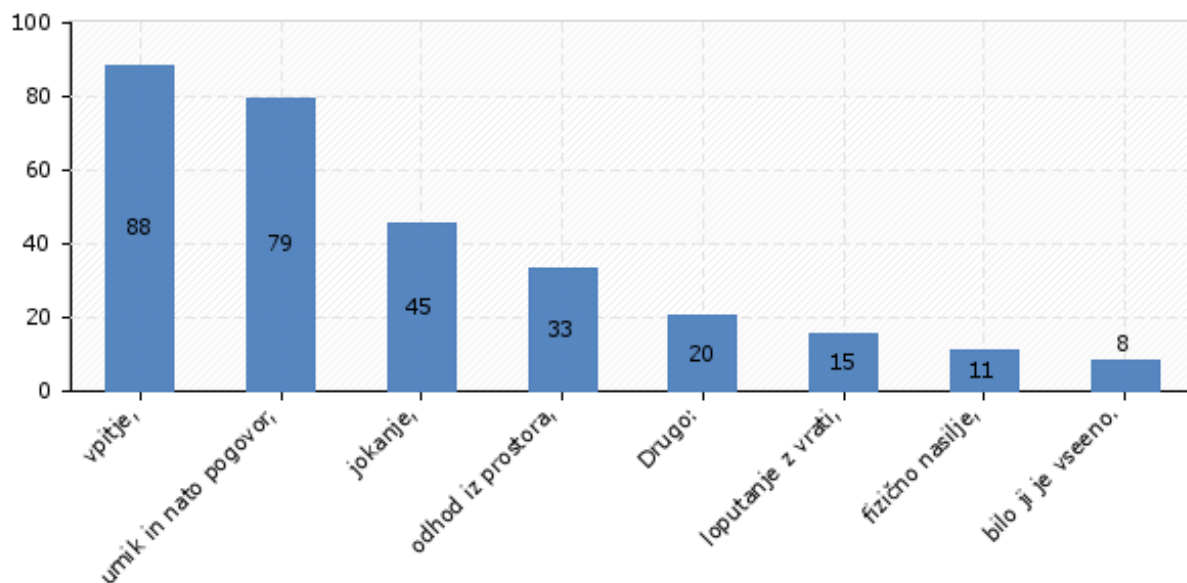

Graf 16: Pogostost kreganja s starši

Graf 16 nam prikazuje pogostost kreganja s starši. V 138 primerih (68 %) so anketiranci

odgovorili, da so se s starši skregali občasno, 36 (18 %) nekajkrat na mesec, 14 (7 %) nikoli, 11 (5 %) vsak dan. Pod drugo pa je en anketiravec napisal, da so se skregali zelo redko, eden pa, da se je s starši skregal nekajkrat tedensko.

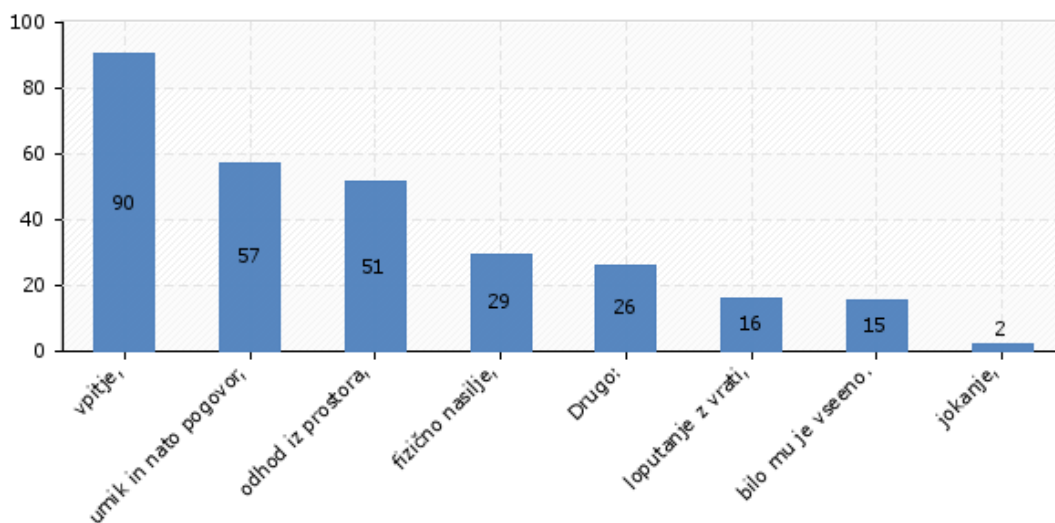
4.7 Mamine reakcije pri prepiru

Graf 17: Mamine reakcije pri prepiru

Graf 17 prikazuje reakcije anketiranih mater pri prepiru. Največ mater, kar 88 (44 %) se je pri prepiru odzvalo z vpitjem, 79 (39 %) se jih je najprej umaknilo in nato pogovorilo. Z jekom jih je odreagiralo 45 (22 %), 33 (16 %) jih je odšlo iz prostora, 15 (7 %) jih je zaloputnilo z vrati. Kar 11 mam (5 %) je odreagiralo s fizičnim nasiljem, kar bi pripisala temu, da je šele sedaj izpostavljena ničelna toleranca do nasilja. Osmim (4 %) je bilo vseeno, kar 20 anketirancev (10 %) pa je zapisalo druge reakcije: žaljenje; pogovor; tišina; bila je umirjena in sočutna; glasen pogovor; ne spomnim se; pogovor in rešitev problema; umirjen glas in pogovor; samo umik; umirjanje situacije; psihično nasilje; ni se dogajalo v moji prisotnosti; manipuliranje; ni bilo preprirov; včasih je le pogledala in sem vedela, da sem nekaj naredila narobe; molčanje; resnost pogleda; ne spomnim se; ob razvezi ostala pri očetu.

4.8 Očetove reakcije pri prepiru

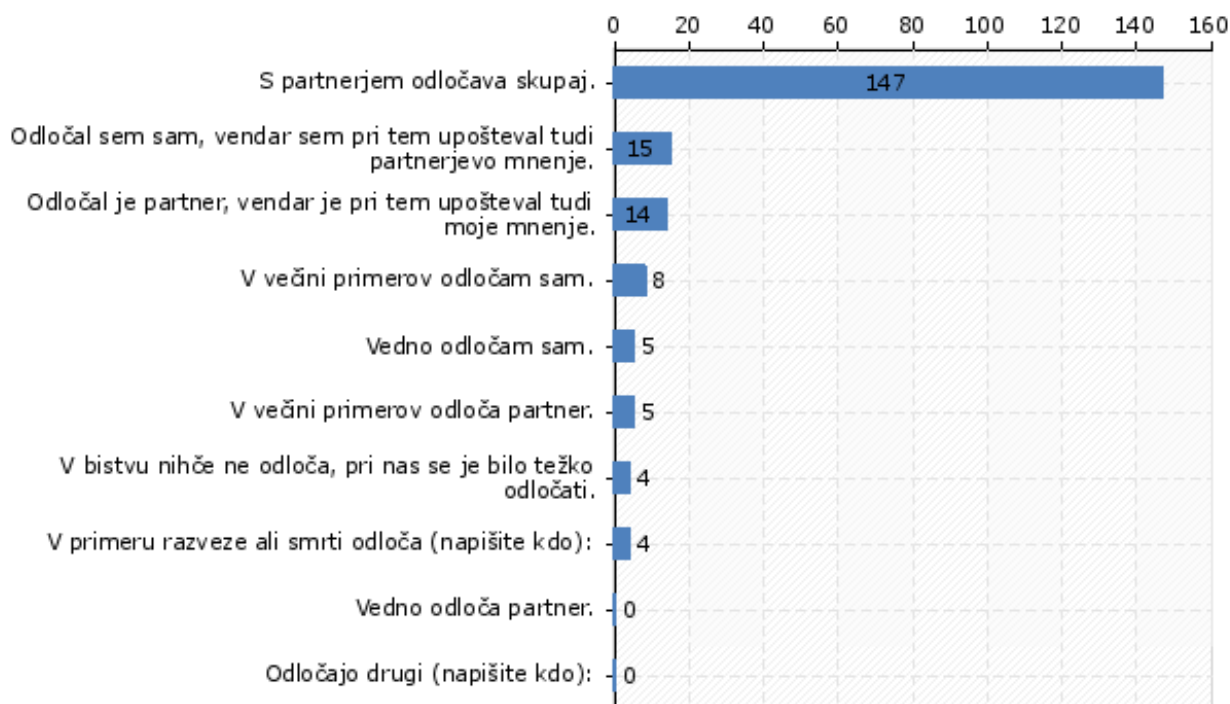

Graf 18: Očetove reakcije pri prepiru

Tukaj so prikazani odzivi očetov pri prepirih. Najbolj pogosto, in sicer 90 očetov (45 %) je odreagiralo z vpitjem, 57 (28 %) se jih je umaknilo in se nato prišlo pogovorit. Iz prostora je odšlo 51 (25 %) očetov, kar 29 (14 %) pa jih je odreagiralo s fizičnim nasiljem. Sklepam lahko, da je v povprečju kar 10 % anketirancev ali pa celo več živelo v družini ob prisotnosti fizičnega nasilja. Z vrati je loputalo 16 (8 %) očetov, petnajstim (7 %) je bilo vseeno, da je prišlo do prepira.

Anketiranci so navedli tudi druge reakcije: prevzemanje nadzora; pogovor; teroriziral je celo družino; njegova beseda je obveljala, nismo se z njim prepirali; oče se ni prepiral z mano; vzgojno odsoten oče; se ne spominjam (smrt); molk; nisem imela stikov z njim; parkrat do srednje šole dobila po riti ali za uho; razlaga posledic; mediacija med vpletenimi v konflikt; nimam očeta; nisem živela z očetom; ni bilo prepirov; oče ni bil moj skrbnik; molčanje; umrl pri 4 letih; mirnost; pogovor.

4.9 Odločanje v družini, ki so si jo anketiranci ustvarili. (n = 202)

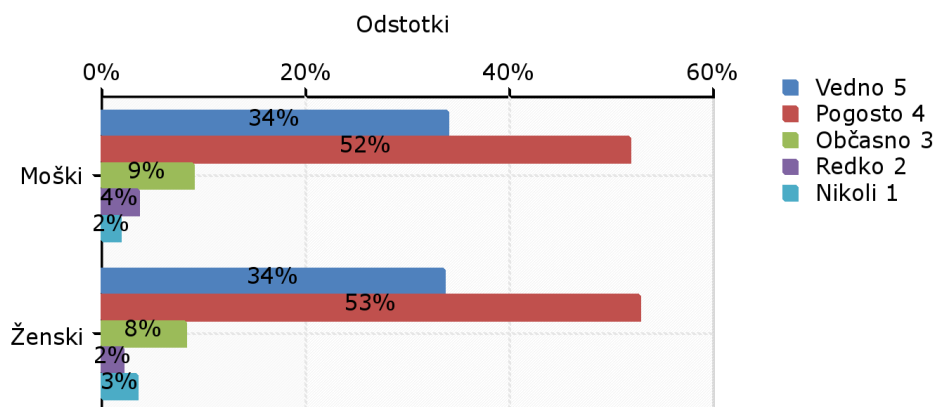

Graf 19: Odločanje v sekundarni družini

Graf 19 nam prikazuje, da partnerja kar v 147 primerih (73 %) odločata skupaj. K temu lahko ponovno dodamo še trditvi (skupno 30 anketirancev ali 14 %), da odločajo oni ali pa partner, vendar pri odločanju upoštevajo tudi mnenje drugega od staršev. Sledi 8 (4 %) odgovorov, kjer so se anketiranci opredelili v kategorijo, da v večini odločajo sami, in 5 (2 %), da vedno odločajo sami. Štirje anketiranci (2 %) menijo, da v večini primerov odloča partner. Prav tako so 4 (2 %) mnenja, da v bistvu ni nihče odločal, saj se je bilo pri njih težko odločati. V kategorijo, kdo je odločal v primeru razveze ali smrti, pa so 4 odgovorili, da odločajo tisti, ki so otroke dobili zaupane v vzgojo in varstvo. Menila sem, da se bo v razširjenih družinah izkazalo, da odločajo drugi, npr. stari starši. Vendar rezultati ankete kažejo ravno nasprotno. Nihče ni napisal, da bi odločal kdo drug razen staršev.

4.10 Pri naslednjih trditvah so morali anketirani v lestvici od 1 do 5 označiti, kateri od kriterijev najboljše ponazarja njihovo doživljanje. (n = 202)

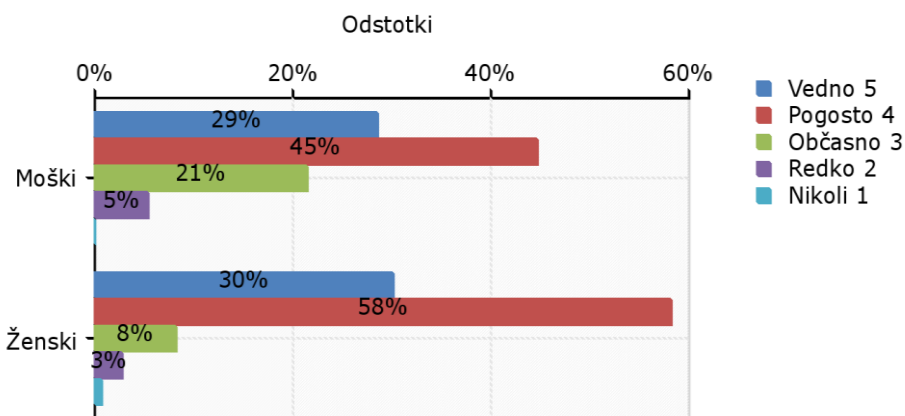
4.10.1 Starša se pri vzgoji dogovarjava in upošteva drug drugega.

Graf 20: Starša sta se pri vzgoji dogovarjala in upoštevala drug drugega

Več kot polovica anketiranih je odgovorila, da sta se starša pri vzgoji pogosto dogovarjala in upoštevala drug drugega. Sledila je ocena, da sta se vedno (34 %). 5 % staršev se redko ali nikoli ne upošteva in dogovarja.

4.10.2 V družini se učinkovito pogajamo – rešujemo težave na način iskanja za vse člane družine sprejemljivih rešitev.

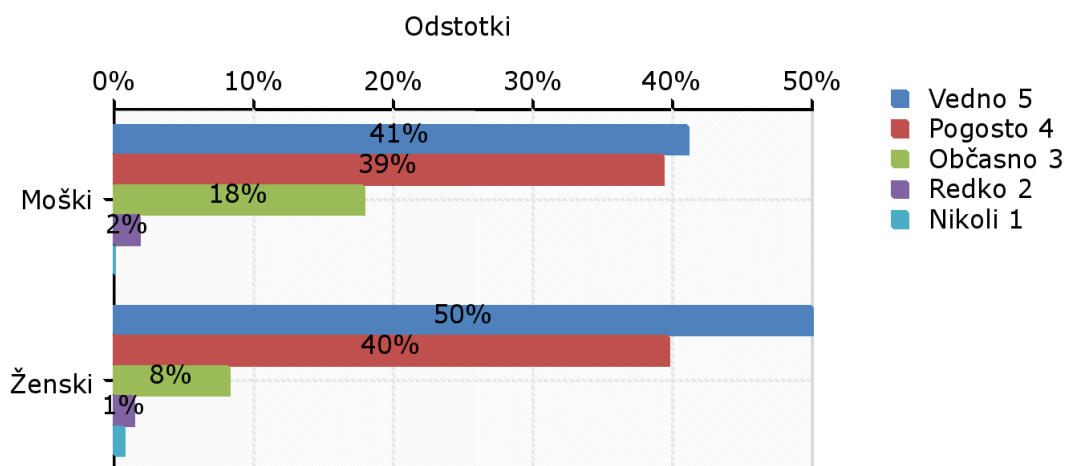

Graf 21: V družini se učinkovito pogajamo – rešujemo težave na način iskanja za vse člane sprejemljivih rešitev

Grafa prikazuje odgovore, da se anketiranci v večini pogosto učinkovito pogajajo – rešujejo težave na način iskanja za vse člane družine sprejemljivih rešitev (58 % žensk in 45 % moških anketirancev, v povprečju 54 % vseh anketiranih). Zelo vzpodbuden podatek je tudi ocena, da tako delujejo vedno (29 % moških in 30 % žensk). Redko ali pa nikoli se ni zmoglo učinkovito pogajati le 3 % anketiranih.

4.10.3 V družini se odprto in sproščeno pogovarjamo, npr. o družinskih težavah, šoli,

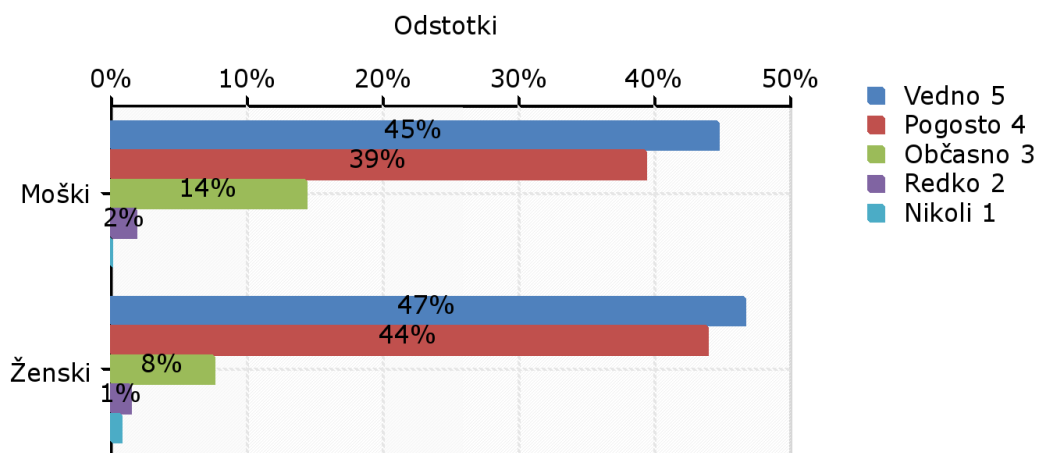
ljubezni itd.

Graf 22: V družini se odprto in sproščeno pogovarjamo

Glede na podatke iz tabele 1 vidimo pri tem grafu pozitivne premike. Rezultati kažejo, da skoraj polovica (48 %) anketiranih meni, da se v družini odprto in sproščeno pogovarjajo. Kar 40 % jih to doživlja pogosto. 18 % moških je odgovorilo, da se občasno odprto in sproščeno pogovarjajo. Ženske tako doživljajo v 8 %. Redko ali nikoli pa se ne more odpro in sproščeno pogovarjati le 1 % anketiranih.

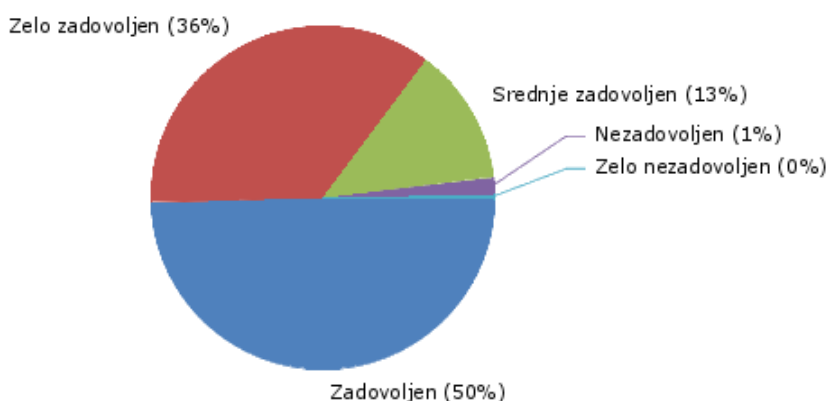
4.10.4 Prisluhujemo drug drugemu.

Graf 23: Prisluhujemo drug drugemu

Na to trditev jih je 46 % odgovorilo, da si vedno prisluhnejo, 42 % pogosto, 11 % občasno; le dober odstotek jih je odgovoril, da si prisluhnejo redko ali nikoli. Večjih razlik med anketiranimi moškimi in ženskami ni.

4.11 Kako ste zadovoljni z odnosi v vaši družini? (Označite en odgovor.) (n = 202)

Graf 24: Zadovoljstvo v sekundarnih družinah

Iz predstavljenih rezultatov vidimo, da je 72 (36 %) anketiranih z odnosi v družini zelo zadovoljnih, 100 (50 %) zadovoljnih, 26 (13 %) srednje zadovoljnih. Nezadovoljni v družini so 3 (1 %) anketiranci, zelo nezadovoljen pa eden.

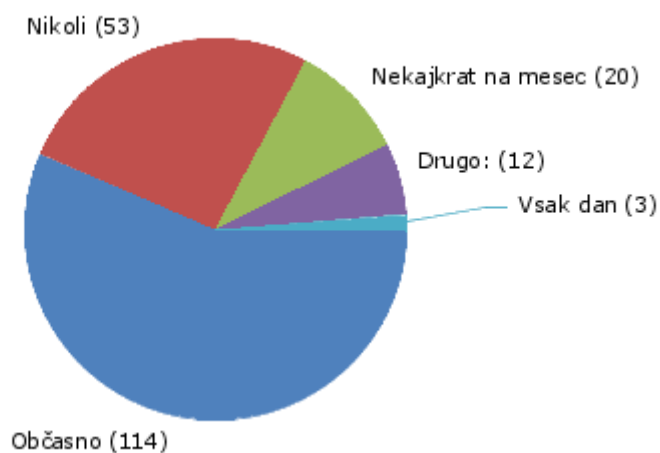
4.12 Prisotnost nerešenih konfliktov v družini (n = 202)

Graf 25: Prisotnost nerešenih konfliktov

Razberemo lahko, da kar 72 anketiranih (36 %) omenja, da je v njihovih družinah malo ali nič nerešenih konfliktov. Pri 67 (33 %) je prisotnih nekaj konfliktov, a brez večjega vpliva na družino. V 36 (18 %) primerih obstaja nekaj nerešenih konfliktov, ki včasih vplivajo na družino. 18 (9 %) jih je odgovorilo, da so obstajali določeni nerešeni konflikti, ki so zmerno vplivali na družino. Najmanjši delež anketirancev (9 %) pa je vsekakor pokazatelj, da precej resnih nerešenih konfliktov v družini pomembno vpliva na medsebojne odnose.

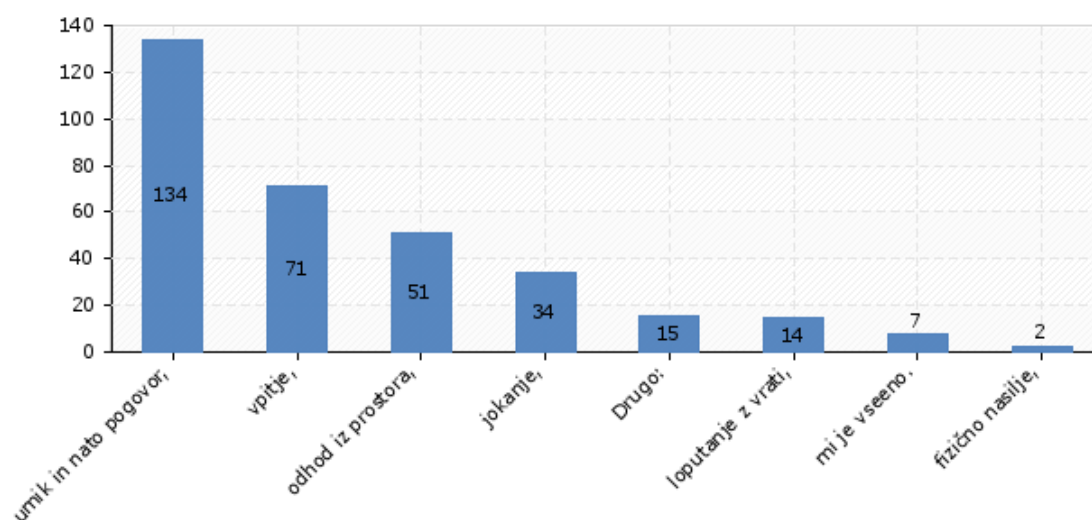
4.13 Pogostost kreganja s partnerjem pred otroki (n = 202)

Graf 26: Pogostost kreganja pred otroki

Zanimalo nas je, kako pogosto se s partnerjem kregajo pred otroki. 114 (56 %) se jih pred otroki krega občasno, 53 (26 %) nikoli, 20 (10 %) nekajkrat na mesec, 3 (1 %) pa kar vsak dan. Podatek, da se jih kar 53 nikoli ne krega pred otroki, je kar vzpodbuden. Kot drugo je 12 anketirancev (6 %) podalo te odgovore: občasno z bivšim partnerjem; pred otroki nikoli, zasebno pa občasno; zelo redko, po možnosti ne pred otroki; redko, ne pred otroki; nimam partnerja; ni prisoten; redko pred otroki; zelo redko; razveza.

4.14 Reakcije pri prepiru (n = 202)

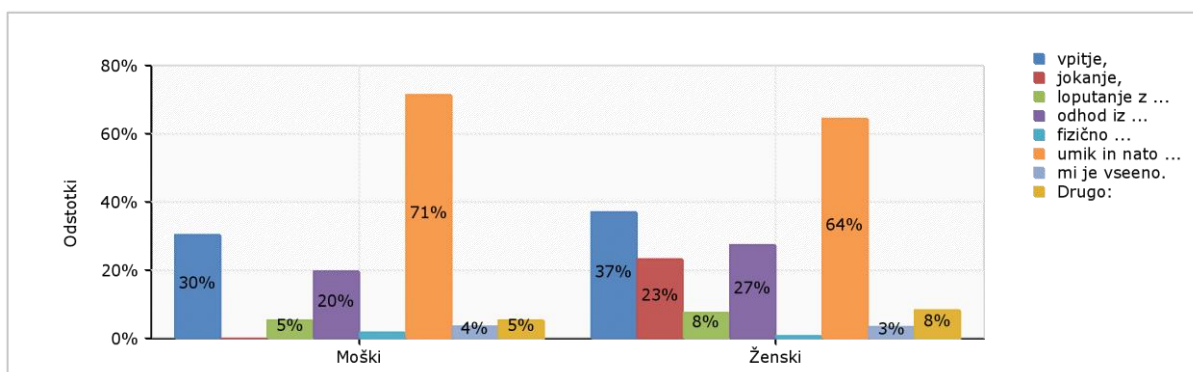
Graf 27: Reakcije pri prepiru

Graf 27 prikazuje reakcije anketirancev pri prepiru. Zelo vzpodbuden se mi zdi podatek, da

se kar 134 anketirancev (66 %) najprej umakne in se nato pogovori. Predvidevam, da se umaknejo zato, da se malo umirijo, razmislijo in se nato v miru pogovorijo. Še vedno pa se kar 71 (35 %) anketirancev odzove z vpitjem. 51 (25 %) jih odide iz prostora, z jokom jih odreagira 34 (17 %), 14 (7 %) jih zaloputne z vrati, sedmim (3 %) osebam je vseeno, 2 anketiranca (1 %) pa odreagirata s fizičnim nasiljem.

Pod drugo je 15 anketirancev (7 %) zapisalo: vznemirjeno glasno govorjenje, vztrajanje pri razlagi svojega mnenja; pogovor; tišina; zagovarjanje svojega mnenja; žalost, razočaranje, prizadetost; glasneje se pogovarjava, in ko se vse zmeniva, znižava ton; miren pogovor; očitiranje in ignoriranje; ga nimam; povem, kaj mi ni všeč; ni konfliktov; mirnost, pogovor; razveza.

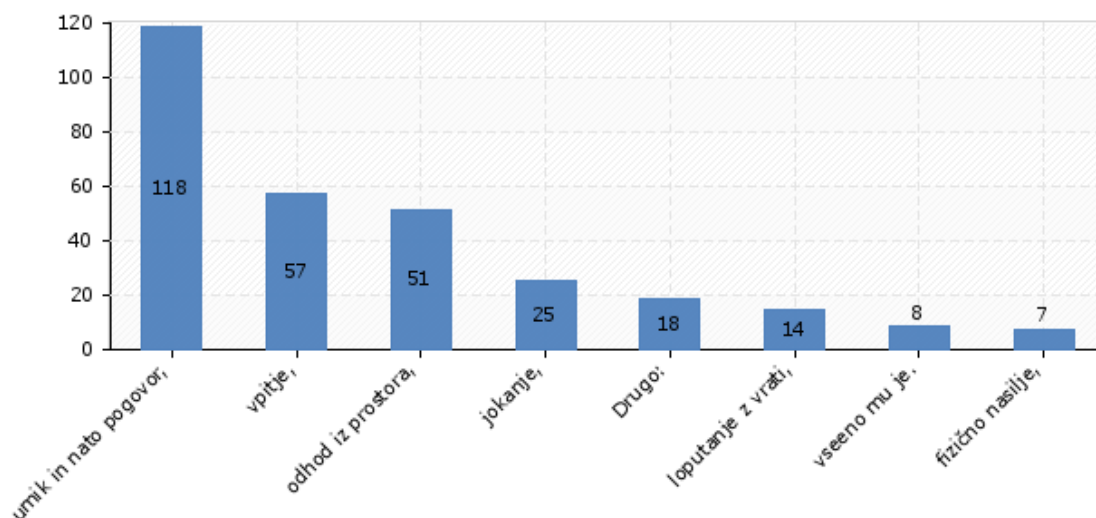
4.14.1 Reakcije po spolu:

Graf 28: Reakcije pri prepiru glede na spol

V grafu 28 so odzivi razčlenjeni glede na spol. Iz njih razberemo, da večina moških in žensk najpogosteje reagira z umikom in se nato pogovori. Nato pri obeh spolih je sledi odgovor, da se odzovejo z vpitjem. Pri ženskah je izrazito izpostavljena reakcija jok (23 %). Kljub vsemu pa je zaskrbljujoč podatek, da je pri obeh spolih prisotno tudi fizično nasilje kot reakcija na prepir.

4.15 Partnerjeve reakcije pri prepiru (n = 202)

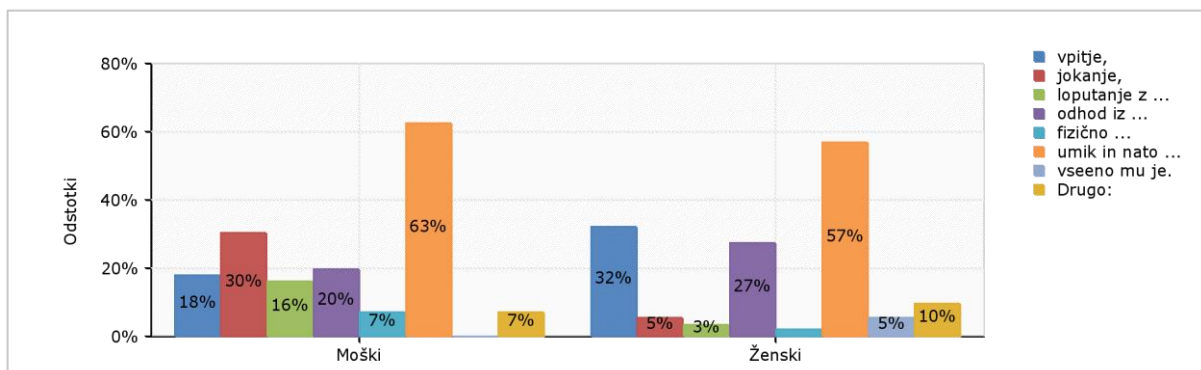

Graf 29: Partnerjeve reakcije pri prepiru

Graf prikazuje partnerjeve reakcije pri prepiru. Tako kot pri reakcijah anketirancev, prevladuje pri partnerjih kot odziv umik in nato pogovor kar v 118 primerih (58 %). 57 (28 %) partnerjev se odzove z vpitjem. 51 (25 %) jih odide iz prostora, z jokom pa odreagira 25 (12 %) anketirancev. 7 (3 %) partnerjev odreagira s fizičnim nasiljem. Vidimo, da s fizičnim nasiljem odreagira več partnerjev kot anketirancev.

18 (9 %) drugih odgovorov: poniževanje, posmehovanje žaljenje; pogovor; takoj po konfliktu pogovor; umik; vznemirjeno glasno govorjenje; glasneje se pogovarjava, in ko se vse zmeniva, znižava ton; pogovor; takoj postane redkobeseden; miren pogovor; užaljenost; ga nimam; molk; včasih pove, kaj je narobe; ni konfliktov, molčanje; tišina; mirnost, pogovor; razveza.

4.15.1 Partnerjeve reakcije po spolu:

Graf 30: Reakcije partnerjev pri prepiru glede na spol

V zgornjem grafu so prikazane reakcije partnerjev glede na spol. Zbrani podatki pokažejo, da tudi partnerji najpogosteje odreagirajo z umikom in nato s pogovorom, pogosteje pa tako odreagirajo partnerke (63 %). Z vpitjem odreagira 32 % moških in 18 % žensk. Kar 30 % partnerk odreagira z jokom, medtem, ko jih tako odreagira le 5 % partnerjev. S fizičnim nasiljem so odreagirali 4 partnerji in 3 partnerke. Vidimo, da je fizično nasilje še vedno prisotno.

5 SKLEPI

Glede na namen in cilje raziskovalne naloge so bile zastavljene štiri hipoteze, ki sem jih preverila na podlagi teoretičnih izhodišč in analize anket.

Hipoteza 1 (*Večji dohodek ni pogoj za kakovostne medsebojne odnose v družini*) je potrjena. Glede na pridobljene podatke primerjanj med dohodkom in zadovoljstvom posameznega anketiranca sem hipotezo potrdila. Med anketiranci z nižjim in višjim dohodkom ter njihovim zadovoljstvom v družini ni večjih odstopanj.

Hipotezo 2 (*Predvidevam, da v razširjenih družinah velikokrat odločajo drugi, predvsem stari starši*) sem na podlagi zbranih podatkov ovrgla. 28 anketirancev (14 %) je odgovorilo, da so živeli v razširjenih družinah, od teh je le v enem primeru v take oblike družine odločal dedek. Tudi v družinah, ki so si jih ustvarili, jih 28 (14 %) živi v razširjenih družinah; ti so podali odgovor, da ne odloča nihče drug razen njih.

Hipoteza 3 (*Pomembno je, da se v družini uspešno pogajajo in rešujejo težave na način iskanja za vse člane družine sprejemljivih rešitev*) je potrjena. Anketiranci so na to trditev odgovorili, da za njih ta trditev velja, in sicer vedno (30 %), pogosto (54 %). Kot sem že omenila v teoretičnem delu, so spoštovanje, dogovarjanje, upoštevanje in soustvarjanje med družinskimi člani zelo pomembne lastnosti. Vsak ima možnost, da predstavi in argumentira svoje mnenje, da je slišan. Nihče izmed članov naj ne bi bil zmagovalec ali poraženec. Vsi skupaj morajo biti zmagovalci, soudeleženci v problemu in eksperti iz izkušenj, kot bi rekli v jeziku socialnega dela.

Hipoteza 4 (*Nerešeni konflikti v družini negativno vplivajo na odnose v družini*) je potrjena. Na podlagi zbranih rezultatov sem dobila potrditev, da so nerešeni konflikti v primarnih družinah kar v 56 % vplivali na odnose v družini. Nerešeni konflikti namreč velikokrat pripeljejo do dodatnih težav, do hujših motenj delovanja posameznih članov družine, velikokrat vodijo v nasilje in razveze. Včasih nerešene konflikte iz primarnih družin prenesemo v sedanjost, v odnose med svojimi družinskimi člani. Nerešeni konflikti iz preteklosti lahko ob določenih dogodkih stopijo v ospredje in so nam lahko ovira pri vzpostavljanju kakovostnih odnosov v lastni družini. Ko sem primerjala odgovore posameznih anketirancev, sem dobila potrditev, da so se tisti, ki so označili, da v njihovih družinah obstajajo nerešeni konflikti, ki so zmerno in pomembno vplivali na odnose, že v primarnih družinah opredelili podobno.

6 PREDLOGI

Pokazatelj kakovosti odnosov sta komplementarnost in prisotnost konfliktov v vlogah partner – partner in starši – otrok. Za srečno družino je zelo pomemben kvaliteten, zadovoljen partnerski odnos, ki je lahko pogoj za soustvarjanje in dobro vzdušje v družini. Pri družinah z dobrimi in kakovostnimi odnosi je prisotna sposobnost spoprijemanja s težavami in njihovo reševanje. Oblika družine ni garancija, da je družina uspešna. Naši otroci nas vedno potrebujejo in v vsakem njihovem življenjskem obdobju na drugačen način. Potrebujejo nas, da jim zaupamo, jih spremljamo, jim dovolimo raziskovati in delati napake. Otroku potrebuje starše, ki so odrasli in čustveno stabilni. Umetnost starševstva je v tem, da vemo, kdaj je primeren trenutek, da se umaknemo in otroku prepustimo, da se uči iz svojih napak.

Teoretični del in statistična obdelava podatkov sta mi potrdila znani citat: »Naloga družine je, da na svoj, poseben, edinstven način obvlada neskončno raznolikost razlik med posamezniki in ustvari sistem oz. skupino, ki bo omogočila srečanja, soočenja in odgovornost« (Čačinovič Vogrinčič 1998 :10).

Naloga vsake družine je torej usposabljanje posameznika, da vzpostavi in vzdržuje dialog s seboj, z družino in z družbo. Otroku je potrebno omogočiti, da dobi v družini izkušnje za orientacijo, trdnost in stabilnost v svetu, v katerem je te lastnosti vse težje izkusiti in posredovati. S kakovostnimi odnosi med partnerjema, med starši in otrokom pripravljamo naše otroke za življenje. Izpostavljam citat: »S svojim zgledom jim pomagamo graditi ustrezen odnos do soljudi, živali, narave in stvari« (Milivojevič, Z. et al. 2008: 6), kjer je izpostavljeno, da se bo otrok najprej zgledoval po starših.

Mead pa s svojo teorijo sodi med tiste, ki trdijo, da je človekovo delovanje produkt socialnih odnosov (Mead 1997) in da sobivanje vedno kaže na neki odnos med člani družine, med posameznikom in družbo.

Pridobljena spoznanja bom lahko uporabila pri delu z otroki ter z uporabnicami, ki pridejo po pomoč v varno hišo, pa tudi pri vseh potencialnih uporabnikih, ki bodo pripravljeni sooblikovati njihova življenja in kakovostne odnose v družini.

7 SEZNAM VIROV

- Ackermann, N. W. (1966): *Psihodinamika porodičnog života*. Titograd: Grafični zavod.
- Ackermann, N. W. (1966) : *Psihodinamika porodičnog života*. Titograd: Grafični zavod.
- Baumrind, D. (1971): Patterns of Parental Authority and Adolescent Autonomy. *Developmental Psychology Monograph* 4, str. 1–103.
- Berne, E. (1964): *Games People Play: The Psychology of Human Relationships*. London: Pinguin Books.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (1992): Koncept delovnega odnosa v socialnem delu.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (1998): *Psihologija družine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2003): Jezik socialnega dela. *Socialno delo* 42, št. 4–5, str. 200.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2006): *Socialno delo z družino*. Ljubljana: FSD.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2007): *Socialno delo z družino*. Ljubljana: FSD.
- Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., Možina, M. (2009): *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: FSD.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2014): Socialni izziv. Št. 35, letnik 19, str. 8.
- Černigoj–Sadar, N. (1991): Moški in ženske v prostem času: Socialne in psihološke dimenzije načinov preživljanja prostega časa. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Dragoš, S., Leskošek, V. (2003): *Družbena neenakost in socialni kapital*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Fenwick, Elizabeth in Smith Anthony (1997): *Adolescenca: priročnik preživetja za starše in mladostnike*. Ljubljana: Kres.
- Gehart, D. (2007): *Creating Space for Children's Voices: A Collaborative and Playful Approach to Working with Children and Families*. V: H. Anderson, D. Gehart (Eds.): *Collaborative Therapy. Relationships and Conversations that make a Difference*. New York, London: Routledge. 183–196.
- Glasser, W. (2002): *Nesrečni najstniki*. Radovljica: MCA.
- Glasser, W. (2007): *Nova psihologija osebne svobode – teorija izbire*. Ljubljana: Louisa.
- Gordon, T. (1989): *Trening večje učinkovitosti za učitelje*. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše.

- Hansen, Kirsten, A., Kaufmann, Roxane, K., Saifer, Steffen (2001): Vzgoja in izobraževanje v kulturi demokracije: praksa zgodnjega otroštva. Ljubljana: Pedagoški inštitut, Razvojno-raziskovalni center pedagoških iniciativ Korak za korakom.
- Iršič, M. (2004): Umetnost obvladovanja konfliktov. Ljubljana: Zavod RAKMO.
- Jakšič (2010) : Postavljanje meja in moja samopodoba. Dostopno na <http://www.druzinsko-svetovanje.si/clanki/postavljanje-meja-in-moja-samopodoba/> (13. januar 2016)
- Jakšič (2011): Stili vzgoje. Dostopno na <http://www.druzinsko-svetovanje.si/clanki/stili-vzgoje-kaksen-je-moj-stil-vzgajanja/> (13. januar 2016)
- Johnson, D., W., Johnson, F., P. (1997): Joining Together: Group Theory and Group Skills. Boston: Allyn & Bacon.
- Korošec, T. (2009): Razumevanje medosebnih odnosov in pomoč pri težavah s teorijo izbire. Diplomaska naloga. Ljubljana: FSD.
- Leach, P. (2004): Otrok od rojstva do šole. Ljubljana: Domus.
- Mead, G., H. (19979: Um, sebstvo, družba. Ljubljana: Krtina.
- Mesec, B. (2009): Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1. Ljubljana: FSD.
- Mešl, N. (2007): Teorija ravnanja in uspešnost procesov moči v socialnem delu z družinami. Doktorska dizertacija. Ljubljana: FSD.
- Milivojević, Z., Bilban, K., Kokelj, V., Kramberger, M., Steiner, T., Kožuh, B. (2008): Mala knjiga za velike starše. Novi Sad: Psihopolis institut.
- Možina, S. et al. (2002): Učeca se organizacija – učeči se management. Management – nova znanja za uspeh. Radovljica: Didakta, str. 12–45.
- Musek, J. (1994): Psihološki portret Slovencev. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Pantley, E. (2007): Z otrokom lahko sodelujete. Ljubljana: Didakta.
- Poštrak, M. (2004): Uvod v socialno delo z mladimi. Kakovostno preživljanje prostega časa in preprečevanje prestopniških ravnanj mladih (gradivo za predavanja 2003/2004). Ljubljana: FSD.
- Poštrak, M. (2007): Uporaba ustvarjalnih pristopov pri delu z otroki in mladostniki. Šolsko svetovalno delo, letnik VII, št. 1/2, str. 11–17.
- Poštrak, M. (2015): Kontekst socialnega dela z mladimi. Socialno delo 54, št. 5.
- Rener, T., Sedmak, M., Švab, A., Urek, M. (2006): Družine in družinsko življenje v Sloveniji. Koper: Založba Annales.
- Rus, V. (1990): Socialna država in družba blaginje. Ljubljana: DOMUS.
- Satir, V. (1995): Družina za naš čas. Ljubljana: Cankarjeva založba.

- Šugman Bohinc, L. (2003): Od nezmožnosti ne komunicirati k uspešnemu komuniciranju. Emzin XIII, str. 84.
- Šugman Bohinc, L. (2011): Učenci z učnimi težavami, izvorni delovni projekt pomoči. 1. natis. Ljubljana: FSD, str. 36–79.
- Švab, A. (2001): Družina od modernosti k postmodernosti. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Tominec, T. (2012): Komunikacija in reševanje konfliktnih situacij med starši in otroki v družini. Diplomaska naloga. Ljubljana, str. 11.
- Tomori, M. (1994): Knjiga o družini. Ljubljana: EWO.
- Transactional Analysis. Dostopno na <http://changingminds.org/explanations/behaviors/ta.htm> (25. januar 2016)
- Verbič, L. (2013). Vzgojni stili in odnosi v družini. Diplomaska naloga. Podboršt: Pedagoška fakulteta univerze v Ljubljani, str.5
- Zaviršek, D. (1994): Ženske in duševno zdravje. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Baumrind, D. (1971): *Patterns of Parental Authority and Adolescent Autonomy*. Developmental Psychology Monograph 4, str. 1–103.

8 PRILOGE

8.1. Vprašalnik

Sem Janja Legen, izredna študentka magistrskega študija na Univerzi za socialno delo v Ljubljani. V okviru študija socialnega dela v magistrski nalogi preučujem kakovost odnosov v družini. V ta namen sem izdelala vprašalnik, ki bo izhodišče mojega raziskovalnega dela. Izrazi, zapisani v slovnični obliki moškega spola, so uporabljeni kot nevtralni za ženski in moški spol. Najlepše se vam zahvaljujem za sodelovanje pri izpolnjevanju ankete in z vso odgovornostjo zagotavljam, da bodo vsi podatki, pridobljeni s tem vprašalnikom, uporabljeni izključno za namen analize. Anonimnost je popolnoma zagotovljena. Prosim, da vprašalnik izpolnijo samo osebe, ki so si ustvarile družino.

KAKOVOST ODNOSOV V DRUŽINI

Q1 - 1 SPLOŠNI PODATKI

XSPOL - 1.1 Spol.

- ☐ Moški.
- ☐ Ženski.

XSTAR2a4 - 1.2 V katero starostno skupino spadate?

- ☐ Do 20 let.
- ☐ 21–30 let.
- ☐ 31–40 let.
- ☐ 41–50 let.
- ☐ 51–60 let.
- ☐ 61 let ali več.

XIZ1a2 - 1.3 Izobrazba (označite en odgovor).

- ☐ Nedokončana osnovna šola.
- ☐ Osnovna šola.
- ☐ Poklicna šola.
- ☐ Srednja šola.
- ☐ Višja šola.
- ☐ Specializacija po višješolskih programih ali visokošolska izobrazba.
- ☐ Specializacija po visokošolskih programih ali univerzitetni program.
- ☐ Magisterij stroke (pred imenom).
- ☐ Specializacija po univerzitetnih programih, magisterij znanosti.
- ☐ Doktorat.

XDS2a4 - 1.4 Status (označite en odgovor oziroma vpišite, če vam nobena od ponujenih možnosti ne ustreza).

- ☐ Zaposlen.
- ☐ Brezposeln.
- ☐ Upokojen.
- ☐ Invalidsko upokojen.
- ☐ Študent.
- ☐ Drugo:

XDS2a41 - 1.5 Status partnerja (označite en odgovor oziroma vpišite, če vam nobena od ponujenih možnosti ne ustreza).

- ☐ Zaposlen.
- ☐ Brezposeln.
- ☐ Upokojen.
- ☐ Invalidsko upokojen.
- ☐ Študent.
- ☐ Drugo:

XZST1surs4 - 1.6 Zakonski stan (označite en odgovor oziroma vpišite, če vam nobena od ponujenih možnosti ne ustreza).

- ☐ Poročen.
- ☐ Zunajzakonska skupnost (dlje časa trajajoča življenjska skupnost moškega in ženske, ki nista sklenila medsebojne zakonske zveze).
- ☐ Imam trajnega partnerja, s katerim pa ne živim.
- ☐ Samski, nikoli poročen.
- ☐ Samski, razvezan.
- ☐ Razvezan, v zvezi z drugim partnerjem.
- ☐ Ovdovel.
- ☐ Zveza istospolnih partnerjev.
- ☐ Drugo:

Q2 - 1.7 Oblika družine, v kateri ste živeli kot otrok (označite en odgovor oziroma vpišite, če vam nobena od ponujenih možnosti ne ustreza).

- ☐ Dvostarševska družina (družina, ki jo sestavlja zakonski par z otroki in zunajzakonska partnerja z otroki).
- ☐ Enostarševska družina (družina, ki jo sestavlja mati z otroki in oče z otroki).
- ☐ Družina s posvojenimi otroki.
- ☐ Rejniška družina.
- ☐ Razširjena družina je družina, ki vključuje več kot dve generaciji (starši, otrok, stari starši, tete, strici itd.).
- ☐ Reorganizirana družina (družina, kjer je vsaj eden od staršev že prej imel lastno družino. Sem spadajo dopolnjene družine, komunske oblike družinskega bivanja in reorganizirane družine istospolnih partnerjev).
- ☐ Drugo:

Q3 - 1.8 Oblika družine, ki ste si jo ustvarili (označite en odgovor oziroma vpišite, če vam nobena od ponujenih možnosti ne ustreza).

- ☐ Dvostarševska družina (družina, ki jo sestavlja zakonski par z otroki in zunajzakonska partnerja z otroki).
- ☐ Enostarševska družina (družina, ki jo sestavlja mati z otroki in oče z otroki).
- ☐ Družina s posvojenimi otroki.
- ☐ Razširjena družina je družina, ki vključuje več kot dve generaciji (starši, otrok, stari starši, tete, strici itd.).
- ☐ Reorganizirana družina (družina, kjer je vsaj eden od staršev že prej imel lastno družino. Sem spadajo dopolnjene družine, komunske oblike družinskega bivanja in reorganizirane družine istospolnih partnerjev).
- ☐ Drugo:

Q4 - 1.9 Koliko otrok imate? _____

Q5 - 1.10 Mesečni prihodek družine (označite en odgovor).

- ☐ Brez dohodka.
- ☐ Do 700 eur.
- ☐ Do 1000 eur.
- ☐ Do 2000 eur.
- ☐ Do 3000 eur.
- ☐ Več kot 3000 eur.

Q6 - 2 NASLEDNJA VPRAŠANJA SE NANAŠAJO NA VAŠE DOŽIVLJANJE ODNOSOV V DRUŽINI V OBDOBJU VAŠEGA OTROŠTVA. Vprašanja preberite in obkrožite eno ali več trditev, ki najboljše opisuje odnose v vaši primarni družini ali pa ocenite s št. 1 do 5.

Q7 - 2.1 Kdo je odločal v vaši družini? (Označite en odgovor oziroma vpišite, če vam nobena od ponujenih možnosti ne ustreza.)

- ☐ V bistvu ni nihče odločal, pri nas se je bilo težko odločati.
- ☐ Vedno je odločal oče.
- ☐ Vedno je odločala mama.
- ☐ V večini primerov je odločal oče.
- ☐ V večini primerov je odločala mama.
- ☐ Odločal je oče, vendar je pri tem upošteval tudi materino mnenje.
- ☐ Odločala je mama, vendar je pri tem upoštevala tudi očetovo mnenje.
- ☐ Mama in oče sta odločala skupaj.
- ☐ Oče in mama sta se dogovarjala z nami.
- ☐ V primeru razveze ali smrti je odločal (napišite, kdo):
- ☐ Odločali so drugi (napišite, kdo):

Q8 - 2.2 Pri naslednjih trditvah označite, kateri od kriterijev najboljše ponazarja vaše doživljanje, pri čemer velja:

	Vedno 5	Pogosto 4	Občasno 3	Redko 2	Nikoli 1
Starša sta se pri vzgoji dogovarjala in upoštevala drug drugega.	☐	☐	☐	☐	☐
V družini smo se učinkovito pogajali – reševali težave na način iskanja za vse člane družine sprejemljivih rešitev.	☐	☐	☐	☐	☐
V družini smo se odprto in sproščeno pogovarjali (npr. o družinskih težavah, šoli, ljubezni itd.).	☐	☐	☐	☐	☐
Starši so mi prisluhnili.	☐	☐	☐	☐	☐

Q9 - 2.3 Kako ste bili zadovoljni z odnosi v vaši družini ? (označite en odgovor).

- ☐ Zelo zadovoljen.
- ☐ Zadovoljen.
- ☐ Srednje zadovoljen.
- ☐ Nezadovoljen.
- ☐ Zelo nezadovoljen.

Q10 - 2.4 Ocenite prisotnost nerešenih konfliktov v družini (označite en odgovor).

- ☐ Precej je bilo resnih nerešenih konfliktov v družini, kar je pomembno vplivalo na naše odnose.
- ☐ Obstajali so določeni nerešeni konflikti, ki so zmerno vplivali na odnose v družini.
- ☐ Bilo je nekaj nerešenih konfliktov, ki so včasih vplivali na družino.
- ☐ Bilo je nekaj konfliktov, a brez večjega vpliva na družino.
- ☐ Malo ali nič nerešenih konfliktov.

Q11 - 2.5 Kako pogosto ste se skregali s starši? (Označite en odgovor oziroma vpišite, če vam nobena od ponujenih možnosti ne ustreza.)

- ☐ Vsak dan.
- ☐ Nekajkrat na mesec.
- ☐ Nikoli.
- ☐ Občasno.
- ☐ Drugo:

Q12 - 2.6 Mamine reakcije pri prepiru so bile: (Označite lahko več odgovorov oziroma vpišite, če vam nobena od ponujenih možnosti ne ustreza.)

- ☐ Vpitje.
- ☐ Jokanje.
- ☐ Loputanje z vrati.
- ☐ Odhod iz prostora.
- ☐ Fizično nasilje.
- ☐ Umik in nato pogovor.
- ☐ Bilo ji je vseeno.
- ☐ Drugo:

Q13 - 2.7 Očetove reakcije pri prepiru so bile: (Označite lahko več odgovorov oziroma vpišite, če vam nobena od ponujenih možnosti ne ustreza.)

- ☐ Vpitje.
- ☐ Jokanje.
- ☐ Loputanje z vrati.
- ☐ Odhod iz prostora.
- ☐ Fizično nasilje.
- ☐ Umik in nato pogovor.
- ☐ Bilo mu je vseeno.
- ☐ Drugo:

Q14 - 3 NASLEDNJA VPRAŠANJA SE NANAŠAJO NA VAŠE DOŽIVLJANJE ODNOSOV V DRUŽINI V OBDOBJU VAŠEGA STARŠEVSTVA. Vprašanja preberite in obkrožite eno ali več trditev, ki najboljše opisuje odnose v vaši primarni družini, ali pa ocenite s št. 1 do 5.

Q15 - 3.1 Kdo odloča v vaši družini? (Označite en odgovor oziroma vpišite, če vam nobena od ponujenih možnosti ne ustreza.)

- ☐ V bistvu nihče ne odloča, pri nas se je bilo težko odločati.
- ☐ Vedno odloča partner.
- ☐ Vedno odločam sam.
- ☐ V večini primerov odloča partner.

- ☐ V večini primerov odločam sam.
- ☐ Odločal je partner, vendar je pri tem upošteval tudi moje mnenje.
- ☐ Odločal sem sam, vendar sem pri tem upošteval tudi partnerjevo mnenje.
- ☐ S partnerjem odločava skupaj.
- ☐ V primeru razveze ali smrti odloča (napišite, kdo):
- ☐ Odločajo drugi (napišite, kdo):

Q16 - 3.2 Pri naslednjih trditvah označite, kateri od kriterijev najbolj ponazarja vaše doživljanje, pri čemer velja:

	Vedno 5	Pogosto 4	Občasno 3	Redko 2	Nikoli 1
Starša se pri vzgoji dogovarjava in upošteva drug drugega.	☐	☐	☐	☐	☐
V družini se učinkovito pogajamo – rešujemo težave na način iskanja za vse člane družine sprejemljivih rešitev.	☐	☐	☐	☐	☐
V družini se odprto in sproščeno pogovarjamo (npr. o družinskih težavah, šoli, ljubezni itd.).	☐	☐	☐	☐	☐
Prisluhnemo drug drugemu.	☐	☐	☐	☐	☐

Q17 - 3.3 Kako ste zadovoljni z odnosi v vaši družini? (Označite en odgovor.)

- ☐ Zelo zadovoljen.
- ☐ Zadovoljen.
- ☐ Srednje zadovoljen.
- ☐ Nezadovoljen.
- ☐ Zelo nezadovoljen.

Q18 - 3.4 Ocenite prisotnost nerešenih konfliktov v družini. (Označite en odgovor.)

- ☐ Precej je resnih nerešenih konfliktov v družini, kar je pomembno vplivalo na naše odnose.
- ☐ Obstajali so določeni nerešeni konflikti, ki so zmerno vplivali na odnose v družini.
- ☐ Nekaj nerešenih konfliktov, ki so včasih vplivali na družino.
- ☐ Nekaj konfliktov, a brez večjega vpliva na družino.
- ☐ Malo ali nič nerešenih konfliktov.

Q19 - 3.5 Kako pogosto se skregate s partnerjem pred otroki? (Označite en odgovor oziroma vpišite, če vam nobena od ponujenih možnosti ne ustreza.)

- ☐ Vsak dan.
- ☐ Nekajkrat na mesec.
- ☐ Nikoli.
- ☐ Občasno.
- ☐ Drugo:

Q20 - 3.6 Vaše reakcije pri prepiru: (Označite lahko več odgovorov oziroma vpišite, če vam nobena od ponujenih možnosti ne ustreza.)

- ☐ Vpitje.
- ☐ Jokanje.
- ☐ Loputanje z vrati.
- ☐ Odhod iz prostora.
- ☐ Fizično nasilje.
- ☐ Umik in nato pogovor.

- ☐ Mi je vseeno.
- ☐ Drugo:

Q21 - 3.7 Partnerjeve reakcije pri prepiru: (Označite lahko več odgovorov oziroma vpišite, če vam nobena od ponujenih možnosti ne ustreza.)

- ☐ Vpitje.
- ☐ Jokanje.
- ☐ Loputanje z vrati.
- ☐ Odhod iz prostora.
- ☐ Fizično nasilje.
- ☐ Umik in nato pogovor.
- ☐ Vseeno mu je.
- ☐ Drugo: